

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Siim Umerov

**EUROOPA PARLAMENDI
PARTEIGRUPPIDE POLITILINE
PAIGUTAMINE NENDE MANIFESTIDE
PÕHJAL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Rein Toomla, MA

Tartu 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

/ Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell
...../kellaeg/ ...../aadress/ auditooriumis ...../number/.

Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

LÜHIKOKKUVÕTE

Antud töö eesmärk on analüüsida Euroopa Parlamendi parteigruppe ja nende ideoloogilisi hoiakuid ajavahemikus 2004 kuni 2019 ning uurida, kuidas on erinevates valimisplatvormides kajastatud erinevad poliitika valdkonnad. Analüüsitavateks parteigruppideks on Euroopa Rahvapartei, Euroopa liberaalide parteigrupp ja Euroopa Sotsialistlik Partei.

Töö esimeses osas tutvustatakse parteigruppe ja analüüsitakse nende manifeste kasutades spetsiaalset kodeerimistabelit. Seejärel arvutatakse iga manifesti väärtus ning paigutatakse see parem-vasak skaalale. Erinevate aastate manifestide analüüsi tulemusena tuleb välja iga parteigrupi positsiooni muutumine skaalal läbi viieteistkümne aasta.

Uurimuse tulemusena selgub, et kolme uuritavat Euroopa parlamendi parteigruppi on olnud aastate jooksul oma manifestide koostamises pigem stabiilse hoiakuga. Euroopa Liberaalide parteigrupp ja Euroopa Rahvapartei on hoidnud manifestide koostamises parem-tsentriliku joont, samas Euroopa Sotsialistliku partei manifestid on jäänud väärtuselt tsentrilist vasakule. Lisaks tuleb analüüsimise tulemusena välja, et igal parteigrupil kujunevad manifesti koostades välja kindlad poliitikavaldkonnad, millele pannakse rohkem rõhku, kuid ükski parteigrupp pole programme koostades ühtegi poliitikakategooriat täielikult ignoreerinud.

Töö teine eesmärk, katsetada MARPOR analüüsimise meetodit Euroopa üleste parteigruppide peal, näitab seda, et meetod on sobilik, kuid ideaalis oleks võimalik laienduste abiga manifestide analüüsimist detailsemaks ja täpsemaks viia.

SISUKORD

1. analüüsimise metoodika tutvustus	8
2. parteigruppide tutvustus.....	11
3. Euroopa liberaalid (ELDR/ALDE).....	12
3.1. Euroopa Liberaalide manifestid aastatel 2004-2019	13
3.1.1. Euroopa Liberaalide manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019	15
3.2. Euroopa liberaalid parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019.....	18
4. Euroopa Rahvapartei.....	19
4.1. Euroopa Rahvapartei manifestid aastatel 2004-2019	20
4.1.1 Euroopa Rahvapartei manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019.....	21
4.2. Euroopa Rahvapartei parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019	23
5. Euroopa Sotsialistlik Parteigrupp	25
5.1. PES manifestid aastatel 2004-2019	25
5.1.1. Euroopa Sotsialistliku parteigrupi manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019	27
5.2. PES parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019	30
6. ELDR/ALDE, EPP ja PES võrdlus 2004-2019	31
Kokkuvõte	34
Kasutatud allikate loetelu	36
Lisad.....	39
Lisa 1. ELDR 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused	39
Lisa 2. ELDR 2009.a. manifesti parem-vasak tunnused	40
Lisa 3. ALDE 2014.a. manifesti parem-vasak tunnused	41
Lisa 4. ALDE 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused	42
Lisa 5. EPP 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	43
Lisa 6. EPP 2012.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	44
Lisa 7. EPP 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	45
Lisa 8. PES 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	46
Lisa 9. PES 2009.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	47
Lisa 10. PES 2014.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	48
Lisa 11. PES 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused.....	49

SISSEJUHATUS

Alates 1979. aasta valimistest saadik on Euroopa Parlamenti valinud Euroopa Liidu kodanikud. Eelnevalt kasutusel olnud süsteem, kus liikmesriikide parlamendid valisid enda hulgast esindajad Euroopasse, asendus otsevalimiste süsteemiga (Europarl.eu, 2021). Käesoleva töö eesmärk on analüüsida Euroopa Parlamendi parteigruppide manifeste ja valimisplatvorme aastatel 2004-2019, ning vaadelda, millisel määral on parteigruppide manifestid aastate jooksul ideoloogiliselt muutunud. Töö keskendub kahele peamisele uurimusküsimusele:

- 1) Kuidas on Euroopa Parlamendi parteigruppide manifestid aastatel 2004-2019 poliitiliselt muutunud?
- 2) Kas MARPOR (*Manifesto Research on Political Representation*) meetodiga saab edukalt näidata Euroopa parteigruppide poliitilist paiknemist läbi aastate?

Püstitatud uurimusküsimustele vastuste saamiseks kasutatakse parteigruppide poolt välja lastud manifeste ja valimisprogramme, mis on võetud nende ametlikelt kodulehekülgedelt.

Töö esimene osa tutvustab parteigruppe ja vaatleb nende valimisprogramme aastatel 2004-2019. Ajavahemiku valiku põhjus on see, et alates 2004. aastast on ka Eesti olnud Euroopa Liidu liige, ning meie parteid ja üksikkandidaadid on osalenud Euroopa Parlamendi valimistel. Antud ajavahemikul on toimunud neljad EU parlamendi valimised (2004, 2009, 2014, 2019). „Manifesto Coding Instructions“ (Werner, Lacewell ja Volkens, 2015) ja Ian Budge'i (2013) „The Standard Right-Left Scale“ annavad teoreetilise tausta ja võtted parteigruppide programmide analüüsimiseks, et vaadelda kuidas on need 15 aasta jooksul muutunud.

Manifestide puhul vaadeldakse nende paiknemist poliitilisel vasak-parem skaalal ning analüüsitakse detailsemalt milliseid poliitikavaldkondasid üks või teine parteigrupp läbi aastate enda programmides kajastanud on.

Antud töös on uurimiseks valitud Euroopa Parlamendi kolm pikema ajalooga parteigruppi: Euroopa Liberaalid ja Demokraadid, Sotsialistid ja Demokraadid ning Euroopa Rahvapartei. Põhjus, miks mõned parlamendigrupid uurimiseks ei sobinud on

fakt, et paljud parteigrupid enne valimisi põhjalikke valimisplatvorme ei väljasta. Tihti jäetakse kampaania tegemine ja ideede tutvustamine liikmeerakondade kanda riiklikul tasandil.

LÜHENDID

EL – Euroopa liit

EP- Euroopa parlament

ALDE/RE (Alliance of Liberals and Democrats for Europe /Renew Europe) – Euroopa Liberaalid ja Demokraadid

ELDR (European Liberal Democrats) – Euroopa liberaaldemokraadid

EPP (European Peoples Party) – Euroopa Rahvapartei

PES (Party of European Socialists and Democrats) – Sotsialistid ja Demokraadid

Valemid

Parem-vasak väärtuse kalkuleerimine

$$Y = (P-V) / (P+V+O)$$

kus P- parempoolse väärtusega laused

V- vasakpoolse väärtusega laused

O – poliitikavaldkonna laused, mis ei kuulu parem- ega vasakväärtuse alla

Y – manifesti väärtus parem-vasak skaalal

1. ANALÜÜSIMISE METOODIKA TUTVUSTUS

Kõikide manifestide analüüsimiseks kasutatakse eelmainitud autorite (Volkens *et al* ja Budge) töödes kirjeldatud tehnikaid. Parem-vasak väärtuse arvutamiseks tuleb alustuseks igale lausele anda kodeerimistabeli põhjal kategoriseering. Tabel ise koosneb seitsmest poliitikavaldkonna kategooriast, mis omakorda jagunevad 56ks alamkategooriaks.

Tabel 1. Seitsme poliitikavaldkonna kategooriad ja alamkategooriad (Volkens, et al, 2015; 8)

Domain 1: External Relations	412 Controlled Economy: Positive
101 Foreign Special Relationships: Positive	413 Nationalisation: Positive
102 Foreign Special Relationships: Negative	414 Economic Orthodoxy: Positive
103 Anti-Imperialism: Positive	415 Marxist Analysis: Positive
103.1 State Centred Anti-Imperialism	416 Anti-Growth Economy: Positive
103.2 Foreign Financial Influence	416.1 Anti-Growth Economy: Positive
104 Military: Positive	416.2 Sustainability: Positive
105 Military: Negative	Domain 5: Welfare and Quality of Life
106 Peace: Positive	501 Environmental Protection: Positive
107 Internationalism: Positive	502 Culture: Positive
108 European/LA Integration: Positive	503 Equality: Positive
109 Internationalism: Negative	504 Welfare State Expansion
110 European/LA Integration: Negative	505 Welfare State Limitation
Domain 2: Freedom and Democracy	506 Education Expansion
201 Freedom and Human Rights: Positive	507 Education Limitation
201.1 Freedom	Domain 6: Fabric of Society
201.2 Human Rights	601 National Way of Life: Positive
202 Democracy	601.1 General
202.1 General: Positive	601.2 Immigration: Negative
202.2 General: Negative	602 National Way of Life: Negative
202.3 Representative Democracy: Positive	602.1 General
202.4 Direct Democracy: Positive	602.2 Immigration: Positive
203 Constitutionalism: Positive	603 Traditional Morality: Positive
204 Constitutionalism: Negative	604 Traditional Morality: Negative
Domain 3: Political System	605 Law and Order
301 Decentralisation: Positive	605.1 Law and Order: Positive
302 Centralisation: Positive	605.2 Law and Order: Negative
303 Governmental and Administrative Efficiency: Positive	606 Civic Mindedness: Positive
304 Political Corruption: Negative	606.1 General
305 Political Authority: Positive	606.2 Bottom-Up Activism
305.1 Political Authority: Party Competence	607 Multiculturalism: Positive
305.2 Political Authority: Personal Competence	607.1 General
305.3 Political Authority: Strong government	607.2 Immigrant Integration: Diversity
305.4 Pre-Democratic Elites: Positive	607.3 Indigenous rights: Positive
305.5 Pre-Democratic Elites: Negative	608 Multiculturalism: Negative
305.6 Rehabilitation and Compensation	608.1 General
Domain 4: Economy	608.2 Immigrant Integration: Assimilation
401 Free-Market Economy: Positive	608.3 Indigenous rights: Negative
402 Incentives: Positive	Domain 7: Social Groups
403 Market Regulation: Positive	701 Labour Groups: Positive
404 Economic Planning: Positive	702 Labour Groups: Negative
405 Corporatism: Positive	703 Agriculture and Farmers
406 Protectionism: Positive	703.1 Agriculture and Farmers: Positive
407 Protectionism: Negative	703.2 Agriculture and Farmers: Negative
408 Economic Goals	704 Middle Class and Professional Groups: Positive
409 Keynesian Demand Management: Positive	705 Minority Groups: Positive
410 Economic Growth	706 Non-Economic Demographic Groups: Positive
411 Technology and Infrastructure: Positive	000 No meaningful category applies

Kui igale lausele on tabeli järgi antud number, siis on järgmine samm kõik laused määratleda kas vasak- või parempoolse väärtusega lauseteks. Sinna all ei kuulu laused, mis on märgitud numbriga 000 ehk laused, mis ei kuulu ühegi kategooria alla ning ei oma parem-vasak skaala määramisel väärtust (Volkens et al, 2015; 6-7). Null väärtusega

laused on enamasti manifestide sissejuhatavas ja kokkuvõtlikus osas, suuresti kirjeldavad ja poliitikateemadega mitte seotud laused. Väärtuse arvestamisel jäetakse need välja, kuivõrd need ei anna ei parem, ega vasak väärtust. Laused, mis kuuluvad mõne poliitikavaldkonna alamakategooria alla, aga ei ole tabelis 2. välja toodud 26 alamkategooria all (O (*ohter*) laused), jäävad valemisse, aga ei anna parem, ega vasak väärtust. Parem-vasak väärtuse andmiseks konkreetsetele lausetele lähtutakse antud töös Ian Budge'i (2013) töös välja pakutud tabelist.

Tabel 2. Parem-vasak skaala (Budge, 2013; 4-5)

Vasakväärtusega laused	Paremväärtusega laused
anti-imperialism (103)	Sõjavägi: positiivne (104)
Sõjavägi: negatiivne (105)	Vabadus ja Inimõigused (201)
Rahu (106)	Põhiseaduslikkus: positiivne (203)
Rahvusvaheliskus: positiivne (107)	Poliitiline võim (305)
Demokraatia (202)	Vaba turumajandus (401)
Turu reguleerimine (403)	Majandusstiimulid (402)
Majandusplaneerimine (404)	Proteksionism: negatiivne (407)
Proteksionism: positiivne (406)	Majanduslik ortodoksia (414)
Kontrollitud majandus (412)	Heaolu riigi piirang (505)
Riigistamine (413)	Rahvuslik eluviis: positiivne (601)
Heaolu riigi laienemine (504)	Traditsiooniline moraalsus (603)
Hariduse laiendamine (506)	Seadus ja kord (605)
Töölisgrupid: positiivne (701)	Kodanikumeelsus: positiivne (606)

Kogu manifesti tekstile hinnangu andmiseks kasutatakse valemit: $(R - L) / (R + L + O)$, ehk parempoolsete väärtustega lausete arvu ja vasakpoolsete väärtustega lausete vahe, jagatud (parem + vasak + O (*ohter*) laused) kogusummaga. Tabelis 1. näha oleva lausekategooria „000“ laused jäetakse arvutamisest kõrvale (Budge, 2013; 6).

Töö autori eelistus on teha skaala -100 kuni 100, ehk -100 on täielik vasakäärmus ja 100 on täielik paremäärmus. Selle tulemuse saamiseks korrutatakse töös Budge'i valemit saadud tulemused sajaga, et saada väärtuste aste, mis muudab arvude paigutamise vahemikku -100 kuni 100 hõlpsamaks.

Sarnast tehnikat kasutab *Manifesto Research on Political Representation* (MARPOR) projekt, mille eesmärk on riiklike parteide manifestide analüüsimine. MARPOR on aastate jooksul analüüsinud rohkem kui 50 riigi parteide manifeste eesmärgiga anda hea ja lihtne ligipääsetavus parteide manifestidele ja nende analüüsidele (Manifesto-project, 2021). Kirjeldatud analüüsimeetodi osas võib leida siiski ka kriitilisemaid arvamusi. Mattia Zulianello (2013) kirjutab, et sellise parem-vasak meetodi kasutamise põhimõte on tänaseks päevaks juba vale ja iganenud. Tema väide on, et „parempoolsete“ ja „vasakpoolsete“ siltide andmine eirab tänapäevast Lääne poliitilist olukorda, kus stereotüüpsed dihhotoomiast on edasi liigunud ja uued nähtused (nt populistlikud-tsentri erakonnad) on vanade töömeetodite ja parem-vasak paigutuse usaldusväärst kahandanud (Zulianello, 2013; 1726).

Slava Mikhaylov (et al, 2011) toovad parem-vasak meetodika kriitikana välja selle, et tavaliselt kodeerib ühte programmi üks kodeerija ning samasugust kodeerimise tabelit kasutades (tabel 1) võivad erinevad inimesed tekstis olevaid lauseid erinevalt hinnata ja sealt võib tekkida süstemaatiline möödakategoriseerimine, mida reeglina ei kontrollita, sest iga individuaalse tekstiga töötab üks inimene (Mikhaylov et al, 2011; 78-80).

Kuigi välja toodud kriitika võib olla õigustatud ja kohane, leiab autor siiski, et kirjeldatud meetodit kasutades, võib proovida anda hea ja visualiseeriva ülevaate Euroopa Parlamendi parteigruppide poliitikaelistustest skaalal.

Parem-vasak skaalal paiknemise paremaks selgitamiseks tuuakse töös vaatluse alla ka iga parteigrupi manifestides erinevate tabelis 1 välja toodud poliitikavaldkondade kajastatus. Seitse poliitikavaldkonna kategooriat on: **välissuhted, vabadus ja demokraatia, majandus, poliitiline süsteem, heolu ning elukvaliteet, ühiskond ja sotsiaalgrupid**. Nende seitsme kategooria alla jääb 56 alamkategooriat, nendest 26 tabelis 2. toodud alamkategooriat on need, mis lähevad otseselt protsendi arvutamisse. Selline võrdlus annab laiemat ülevaate kui palju alamkategooriad läbi aastate manifestidele parem- või vasakpoolset kallutatust andnud on.

Joonistel kujutatud diagrammidega antakse ülevaate iga parteigrupi kõikide manifestide mahust ning sellest, milline osakaal on parempoolsete tunnustega ja vasakpoolsete

tunnustega lausetel. Välja tuuakse ka null väärtusega („000“) laused, mida parem-vasak skaalal paigutuse arvestamisel ei kasutata.

2. PARTEIGRUPPIDE TUTVUSTUS

Kuivõrd Euroopa Parlament on muutunud läbi aastakümnete üha tähtsamaks ELi seadusloome institutsiooniks, siis sellega paralleelselt on kasvanud ka Euroopa Parlamendi sees tööd tegevate parteigruppide tähtsus. Parteigrupid on justkui katuseorganisatsioonid riiklikele erakondadele, kelle esindajad peale igat viisaastakut Parlamenti valitakse.

Euroopa Parlamendis on liikmesriikidest valitud saadikute koduerakonnad kogunenud suurematesse parteiperedesse, mille eesmärk on teostada EPs oma ideoloogilist poliitikat. Võrreldes EP algusaegadega on parteigruppide mõjuvõim Euroopa Liidu poliitikas kasvanud ja tänasel päeval on kõikidel parteigruppidel üle 150ne liikmeerakonna kõikidest ELi riikidest. Suuremad grupid on töötanud juba aastakümneid ja kõik parteigrupid saavad rahalisi vahendeid EP eelarvest (McElroy ja Benoit, 2007; 2).

Ajalooliselt tekkisid esimesed ideoloogiliselt eraldatud grupid EPle eelnevas esinduskojas *common assemble's* 50ndatel. Esialgu tähestiku järjekorras istuma asetatud saadikud jagunesid märtsis 1953 *de facto* ideoloogilistesse gruppidesse peale pikka debatti uue assamblee protseduuri seaduste väljatöötlemisel. Tekkisid grupid: kristlikud demokraadid, sotsialistid ja liberaalid (Hix *et al*, 2003; 311-312). Tänapäeval on parlamentide gruppide arv suurenenud, aga ka muutunud erinevate parlamenti koosseisude vahel.

Peale EU parlamendi valimisi liituvad parlamendi liikmed parteigruppidega või loovad uued parteigrupid. Parteigrupid koosnevad erinevate liikmesriikide valitud saadikutest, lähtudes nende poliitilistest vaadetest ja sidemetest. Ametliku EP parteigrupi loomiseks peab grupp koosnema vähemalt 23st saadikust, kes esindavad vähemalt 25% EU liikmesriikidest. Parlamenti võivad kuuluda ka parteigruppidega mitteseotud saadikud (europarl.eu 2, 2021).

Peale 2019. aasta valimisi ja Suurbritannia lahkumist kahanes Parlamendi kohtade arv 751 pealt 705le (europarl.eu 3, 2021). 705 kohta on täidetud saadikutega seitsmest parlamendigrupist: Euroopa Rahvaparteid (EPP), Sotsialistid ja Demokraadid (PES), Euroopa Konservatiivid ja Reformistid (ECR), Euroopa Liberaalid ja Demokraadid (RE) (eelnevalt ALDE), Rohelised / Euroopa Vabaliik (G/EFA), Identiteet Euroopa (ID) ja Euroopa Ühendatud Vasakpoolsed (Left-GUE/NGL).

Antud töös uuritavateks parteigruppideks olevatest gruppidest kaks (Sotsialistid ja Demokraadid, ning Euroopa Rahvapartei) on erinevate nimede all eksisteerinud juba 50ndatest aastatest alates, ning kolmas uuritav parteigrupp Euroopa Liberaalid (ALDE/RE) on töötanud aastast 1976 (aldeparty.eu, 2019; pes.eu, 2016; eppgroup.eu, 2021).

3. EUROOPA LIBERAALID (ELDR/ALDE)

Euroopa liberaalide parteigrupp sai oma alguse Stuttgardis aastal 1976, kui neliteist erakonda Belgias, Taanist, Prantsusmaalt, Saksamaalt, Itaaliast, Luxembourgist, Hollandist ja Suurbritanniast algatasid ühise üle-euroopalise poliitilise liikumise. Peale 1992. aastat kui Maastrichti lepingu alusel anti parteigruppidele Euroopa Liidus ametlik roll, hakkas liikumine tööle Euroopa Liberaaldemokraadid ja Reformierakond (ELDR) nime all. Partei kongressil Dublinis aastal 2012 hääletati parteigrupi nime muutmise poolt ja uueks nimeks sai Euroopa Liberaalide ja Demokraatide Liit – ALDE. Selle nime all töötas grupp kuni 2019. aastani kui peale EP valimisi liitus liberaalide grupiga Prantsusmaa president Emmanuel Macron'i asutatud erakond *En Marche!* – liberaalse parteigrupi uueks nimeks Euroopas sai Renew Europe (ALDE, 2021)

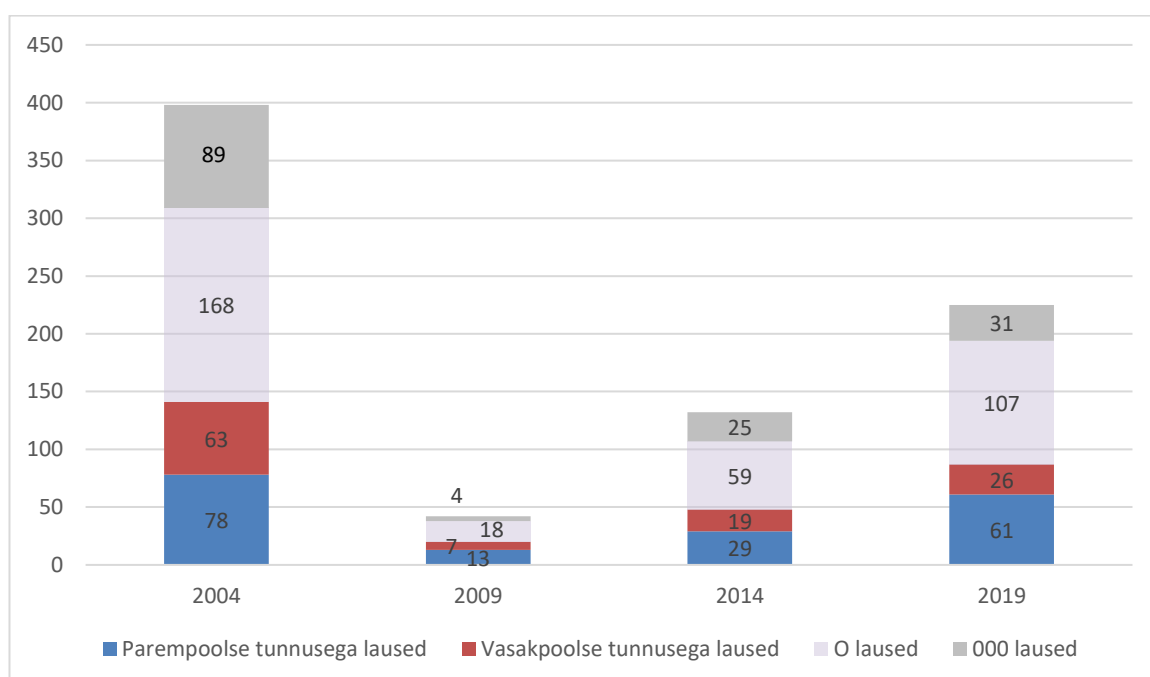
Samuti on Euroopa liberaalne parteigrupp oma tähtsamad väärtusküsimused välja toonud oma kodulehel järgnevalt:

„Kuuekümnelt aastalt jooksul on Euroopa integratsioon ja Euroopa Liit teeninud meid hästi ning taganud rahu, stabiilsuse ja rikkuse. EL on taganud nüüdseks rohkem kui poolele miljardile inimesele neli põhivabadust: vabadus liikuda inimestel, teenustel, kaupadel ja kapitalil enda piiride sees. Lisaks sellele tahame me, et EL võtaks juhtrolli lahendamaks tänaseid ja tulevaseid probleeme kliimamuutuste valdkonnas. Liberaalid toetavad Euroopa fundamentaalseid õigusi - demokraatia, seaduslikkus, inimõigused ja solidaarsus. Me

usume, ausasse ja avatud ühiskonda mis aitab igal indiviidil osa saada ühiskonnast ja annab neile võimaluse elada enda elu vabana vaesusest, ignorantsusest ja diskriminatsioonist“ (ALDE 2, 2021).

3.1. Euroopa Liberaalide manifestid aastatel 2004-2019

Manifestide analüüsil võetakse kõigepealt vaatluse alla manifestide lauseline ülesehitus (tabel 1) ning tuuakse välja Euroopa liberaalide manifestide mahud, ning lauseliikide osakaalud neljal valimisaastal.

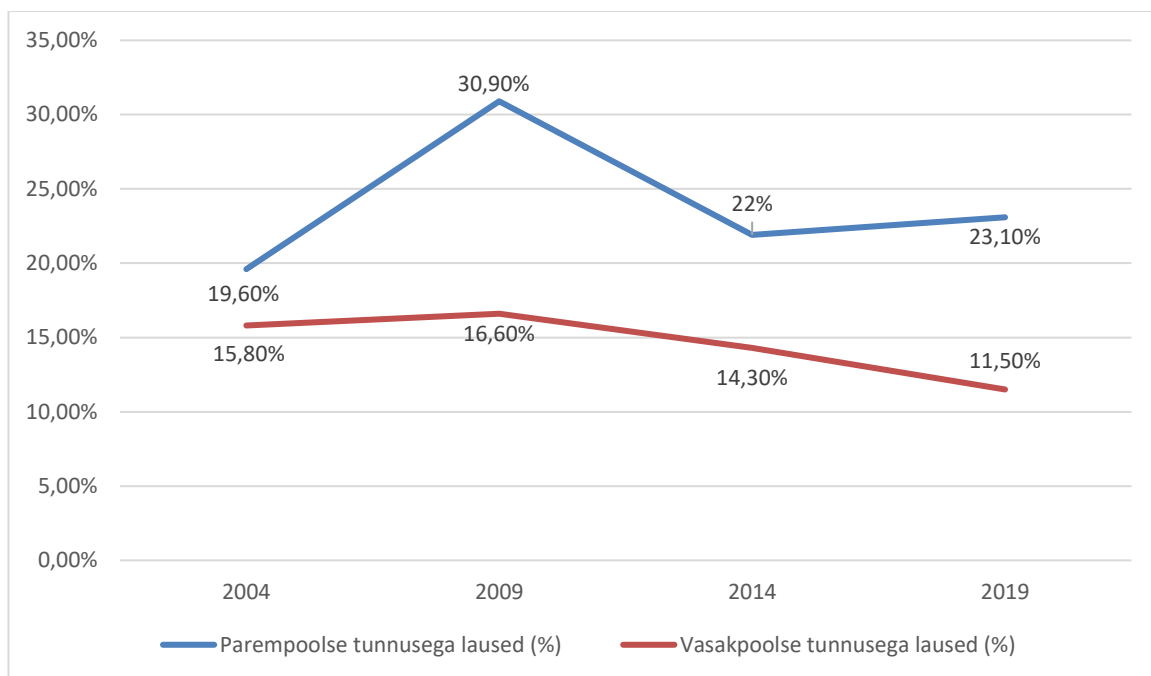

JOONIS 1. Euroopa liberaalide manifestide lauseline ülesehitus 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Joonisel 1. on näha, et dokumentide mahus on läbi aastate olnud suur varieeruvus. Ülekaalukalt mahukaim on 2004. aasta valimisprogramm kogumahuga 398 lauset. Manifestid aastatel 2014 ja 2019 koosnevalt vastavalt 132st ja 225st lausest ning kõige väiksemamahulisem dokument on 2009. aasta programm mille pikkus on 42 lauset.

Samuti on parempoolsete ja vasakpoolsete lausete osakaal manifestides läbi aastate olnud mõningases kõikumises.

Liberaalide manifestide parem-vasak lausete osakaalud (protsentides*) nelja valimisaasta manifestides:

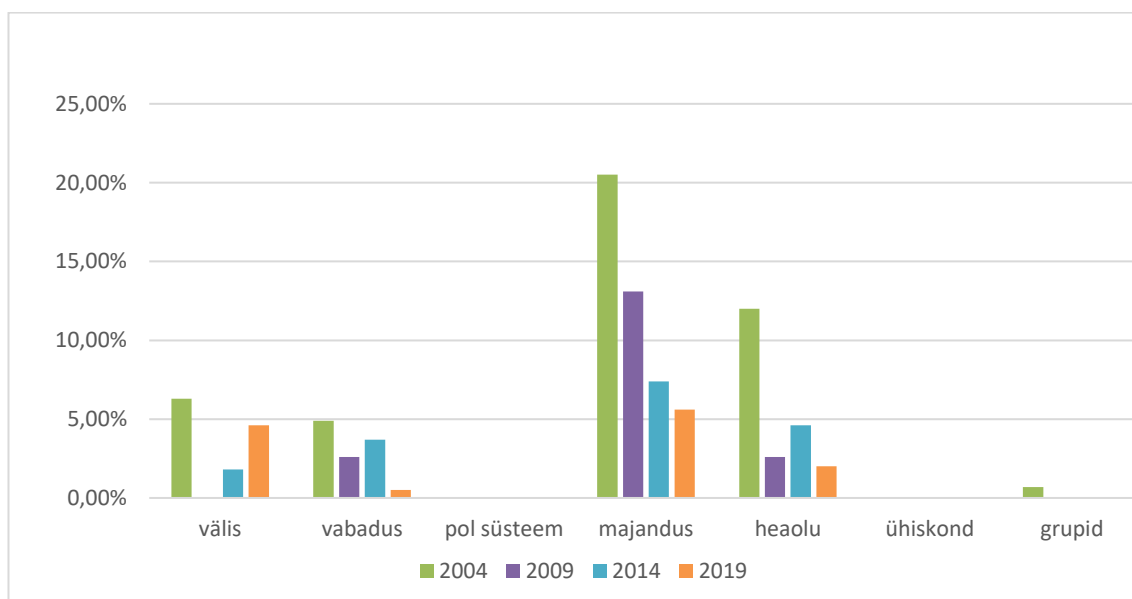
JOONIS 2. Euroopa liberaalide manifestide parem- ja vasaklausete osakaal (koostatud autori poolt) *protsendid näitavad parem-, vasaklausete osakaalu manifesti kõigi lausete (k.a 000 lausete) hulgast.

Jooniselt 2. võib näha, et paremlausete osakaal oli kõrgeim 2009. aasta manifestis. Kuna selle aasta manifest oli teistest tunduvalt lühem, võib olla tegemist ka lausete vähesusest tingitud juhusega. Ülejäänud aastate puhul on näha, et 2004. aastal oli vasak- ja paremlausete osakaal kõige võrdsem (vahe ainult 3,8 protsendipunkti) ning kõige suurem lahknevus oli 2009. aastal, kui paremväärtusega lauseid oli 14,3% rohkem kui vasakpoolseid.

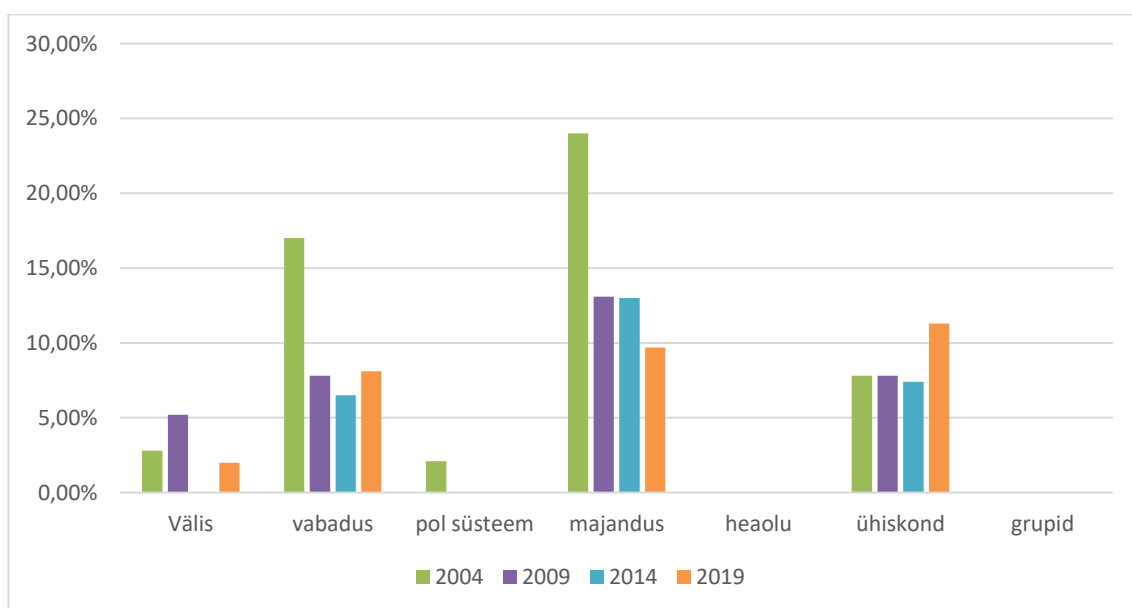
Lisaks paistab tabelist silma, et parempoolsete ja vasakpoolsete lausete osakaal kogu manifestist on läbivalt väikene. P+V lausete osakaalud aastate jooksul: 2004 – 35,4%, 2009 – 47,5%, 2014 – 36,3%, 2019 – 34,6%. Väikeste protsentide taga võib olla põhjusena see, et manifestides kajastataksegi väga palju poliitikaprobleeme, mida ei paigutata ei V ega P väärtuste alla, ehk on palju O (*other*) lauseid.

3.1.1. Euroopa Liberaalide manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019

Euroopa liberaalide manifestides esindatud vasakpoolsete ja parempoolsete tunnustega lausete andmed on tabelites 3 ja 4.

Joonis 3. Euroopa liberaalide manifestid 2004-2019: vasakpoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Joonis 4. Euroopa liberaalide manifestid 2004-2019: parempoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Euroopa liberaalide (sellel ajal European Liberal Democrats) 2004. aasta manifest on võrreldes teiste aastate valimisplatvormidega kõvasti mahukam (ELDR, 2003). Kolmesaja kaheksast alamkategoria alla kvalifitseerunud lausest olid 78 parempoolse väärtusega, ning 63 vasakpoolse väärtusega. See tähendab, et eelpool mainitud valemit kasutades ($78-63 / 78+65+168 \times 100$) on selle manifesti koondväärtus **+4,8** ehk Euroopa Liberaalide 2004. aasta valimiste manifest jääb parem-vasak skaalal tsentrist kergelt paremale poole.

Joonistelt 3. ja 4. võib näha, et 2004. aasta valimisteks oli liberaalide manifestis pandud rohkem rõhku majanduse, välissuhete ja heaolu valdkonnale. Välissuhete kategoorias mängisid tugevamat rolli vasakpoolse väärtusega alamkategoriad. Kirjutati rahvusvahelisusest (107) ja rahu (106) teemadel (lisa 1). See võib olla seotud sellega, et 2004. aastal toimus Euroopa Liidu suurim laienemine ja lisandus palju uusi liikmesriike. Lisaks oli vasakpoolse tunnusega lausetest palju esindatud kodeerimisnumbrid 504 ning 506 mis puudutasid heaolu riigi laiendamist, ning hariduse edendamise teemasid.

Parempoolset väärtust andsid kõige rohkem alamkategoriad 201 ja 401 (Vabadus ja inimõigused ning ettevõtlusvabadus. Sotsiaalgruppide valdkond manifesti peaaegu et kajastust ei leidnudki.

Vastupidiselt 2004. aasta manifestile on 2009. aasta platvorm (joonis 1) väga väikese lehekülgede ja sõnade arvuga (ELDR, 2008). Kolme leheküljeline dokument sisaldas 42 lauset. Analüüsimiseks parem- ja vasakkategoria lauseid oli kokku 20.

Kasutades sama valemit ($13-7 / 20+18 \times 100$) on näha, et tulemus on **+15,7** ehk võrreldes 2004. aasta manifestiga on 2009. aasta programm teinud märgatava liikumise paremale spektri poolele.

Kuna manifesti kogumaht oli võrreldes 2004. aasta programmiga tunduvalt väiksem, siis võivad olla ka protsentide näidud juhuslikumad. Kogu vasakpoolsete tunnuste esindatuse moodustavad alamkategoriad 202, 403, 404 ja 504 (lisa 2). Parempoolsetest tunnuste seas on kajastus võrdsem „vabadus ja inimõigused“ ning „seadus ja kord“ on teistest alamkategoriatest rohkem esile kerkivamad

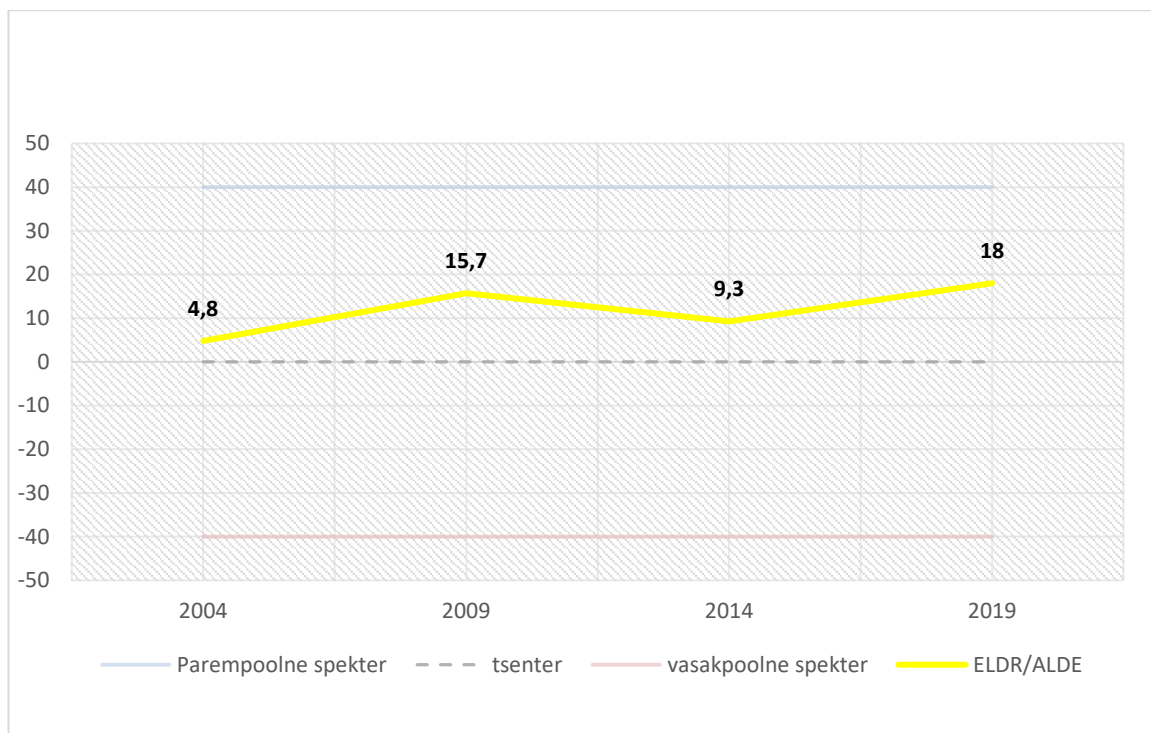
Euroopa liberaalide manifest 2014. aasta valimiseks (joonis 1) on sõnade arvust mahukam kui viie aasta tagune programm 2009. aasta EP valimisteks (ALDE, 2013). Võrreldes 2004. aasta programmiga on siiski tegemist lühema tekstiga. Kokku on manifestis kaheksa lehekülge ja 132 lauset. Nendest 25 on null väärtusega. Ülejäänud laused (19V ja 29P) näitavad seda, et manifesti parem-vasak väärtus on **+9,3** ehk 2014. aasta valimisele läks ALDE eelevast korrast õrnalt vasakpoolsema programmiga.

Kategooriate võrdlus (lisa 3) näitab, et majanduse ja heaolu valdkonnad moodustasid lõviosa vasakpoolsusest ning ühiskonna ja majanduse alamkategooria laused (601, 605 ja 401, 401, 407) andsid parempoolset suunda. Majandusvaldkonna lauseid oli nii vasak- kui paremtunnustega

Liberaalide 2019. valimiste programmi pikkus on 10 lehekülge (joonis 1). Kümne lehekülje peale oli 225 lauset. Pare- või vasakväärtusega lauseid oli 87 ja need jagunevad vastavalt 61P ja 26V. See tähendab, et manifesti koguväärtus on **+13,4** ehk ka viimane Euroopa liberaalide manifest on pigem sarnase joonega parem-tsentristlik.

Kategooria trendid on sarnased eelnevate manifestidega. Natukene rohkem on rõhku pandud parempoolsematele ühiskonna küsimustele. Alamkategooriad 605 (seadus ja kord) ning 606 (kodanikumeelsus: positiivne) annavad dokumendile parempoolset sisendit. Välissuhete ja majanduse valdkonnad lisavad manifestile kallutust vasakule (lisa 4).

3.2. Euroopa liberaalid parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019

JOONIS 5. Euroopa liberaalide manifestid parem-vasak skaalal 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Vaadates nelja valimistsüklit üle 15 aasta Euroopa liberaalide valimisplatvormide läbi, tuleb välja paar selget trendi. Esiteks läbi aastate on nende manifestid olud väga tugevalt parem-tsentristliku hoiakuga. Sellest joonistub välja parteigrupp, kelle eesmärk on püüda valijad paremalt poolt poliitikaspektrit aga olla avatud ka vasakpoolsemale elektoraadile. Valimisplatvormid on laiapõhjalised ja katavad ära paljud poliitika valdkonnad, aga ideoloogiliselt ei minda tugevalt ei vasakule, ega paremale. Nende tulemuste põhjal võib väita, et Euroopa liberaalide valimisplatvormid on jäänud puutumata ka välistest poliitika trendidest. Aastate jooksul hoitakse pidevalt tsentristliku, aga ka avatud rahvusvahelisele poliitikale suunatud joont.

Julgeoleku valdkonna kategooriad on võrreldes rahvusvaheliste suhete kategooriaga jäänud selgelt tahaplaanile. Kui „seaduse ja korra“ alamkategooria on vähemalt igas manifestis mainitud, siis alamkategooria 104 (sõjavägi) on 2004. aasta manifestis mainitud ära minimaalselt ja 2014. aasta manifestis pole sellele teemale ühtegi lauset pühendatus. Majanduse kategooria on läbi aastate manifestides olnud tähtsal kohal ning

enamasti antakse sellele teemale programmides kõige rohkem kõlapinda. Samas kui vaadata välissuhete valdkonna lausete osakaalu (joonis 3. ja 4.) siis on selle valdkonna lausete osakaal stabiilselt vähenenud.

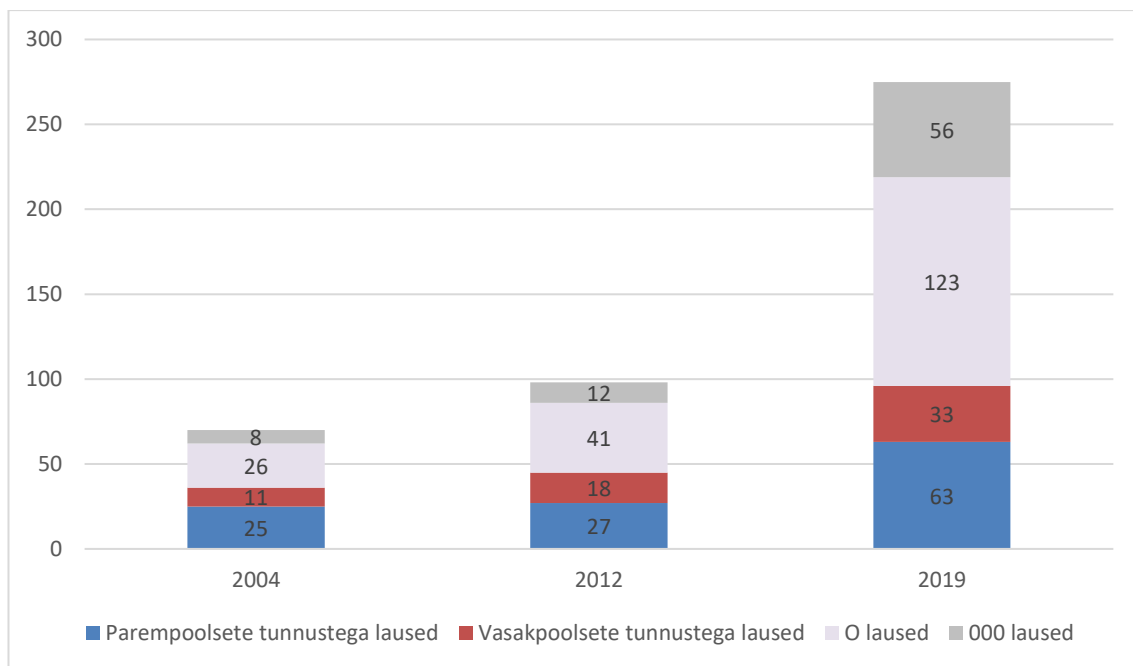
4. EUROOPA RAHVAPARTEI

Euroopa Rahvapartei (EPP) grupp on vanim ja kõige suurem poliitiline grupp Euroopa Parlamendis. Selle grupi varajane ajalugu ulatub välja Euroopa majandusliidu idee alagatajateni: Robert Schuman, Alcide De Gasperi ja Konrad Adenauer (epp.eu, 2019). EPP eelkäija olid Euroopa Kristlike Demokraatide ühendus, kelle eesmärk oli ühendada Euroopa kristlik-demokraatlike (ja hiljem ka konservatiivseid) erakondi ja kanda endas nendele parteidele tähtsaid väärtusi nagu: personalism, subsidiaarsus, solidaarsus ja inimõigusi austav pluralistlik ühiskonnakorraldus (Cellini, 2019; 84). Praeguse nimega parteigrupp Euroopa Rahvapartei loodi ametlikult 1976 Luxembourgis (EPP.eu, 2021).

EPP ise kirjeldab ennast kui tsentristliku-parempoolset gruppi, mille suurim eesmärk on ehitada üles tugevamat Euroopat kõigile siin elavatele inimestele. Enda suurimateks prioriteetideks peab EPP:

- 1) „Kätte saadlikumat puhast energiat ja võitlust kliima muutuse vastu
- 2) Euroopa kaitsevõime arendamist
- 3) Vaba ja õiglase kaubandussektori kaitsmist
- 4) Innovatsioonide toetamist Euroopas
- 5) Euroopa Liidu jätkusuutlikkuse tagamise läbi tulevaste põlvete noorte inimeste“ (eppgroup.eu 2, 2021)

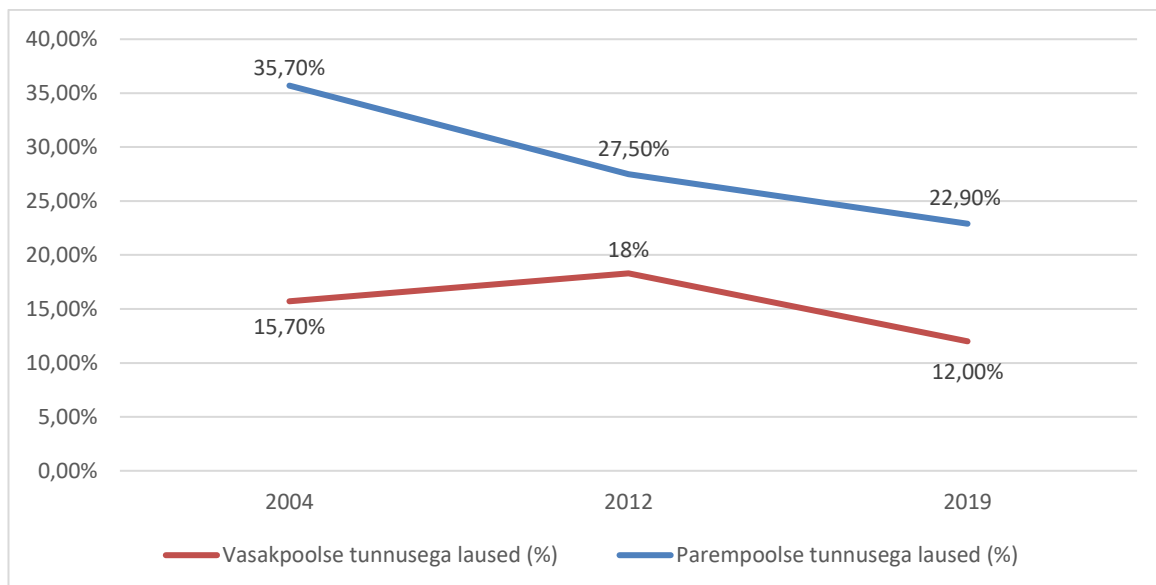
4.1. Euroopa Rahvapartei manifestid aastatel 2004-2019

JOONIS 6. EPP manifestide lauseline ülesehitus 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Joonis 6 näitab Euroopa Rahvapartei kolme manifesti mahtusid. Sarnaselt liberaalidega on ka Euroopa Rahvaparteil olukord, kus üks dokument on teistelt kõvasti mahukam. EPP 2004.

Kuna Euroopa Rahvapartei 2009. aasta manifest ei olnud arhiivides saadaval, siis otsustas töö autor alternatiivina analüüsida EPP 2012. aastal vastu võetud manifesti. Ehk 2009. ja 2014. aasta valimisplatvormide asemel kasutatakse kahe valimise vahepeal vastu võetud manifesti, mis ei erine valimiseelsetest manifestidest. Muutub see, et kokkuvõtte tegemisel kasutatakse nelja manifesti asemel kolme, aga üldise pildi aastate lõikes muutustest annab ka kolme programmi analüüsimine.

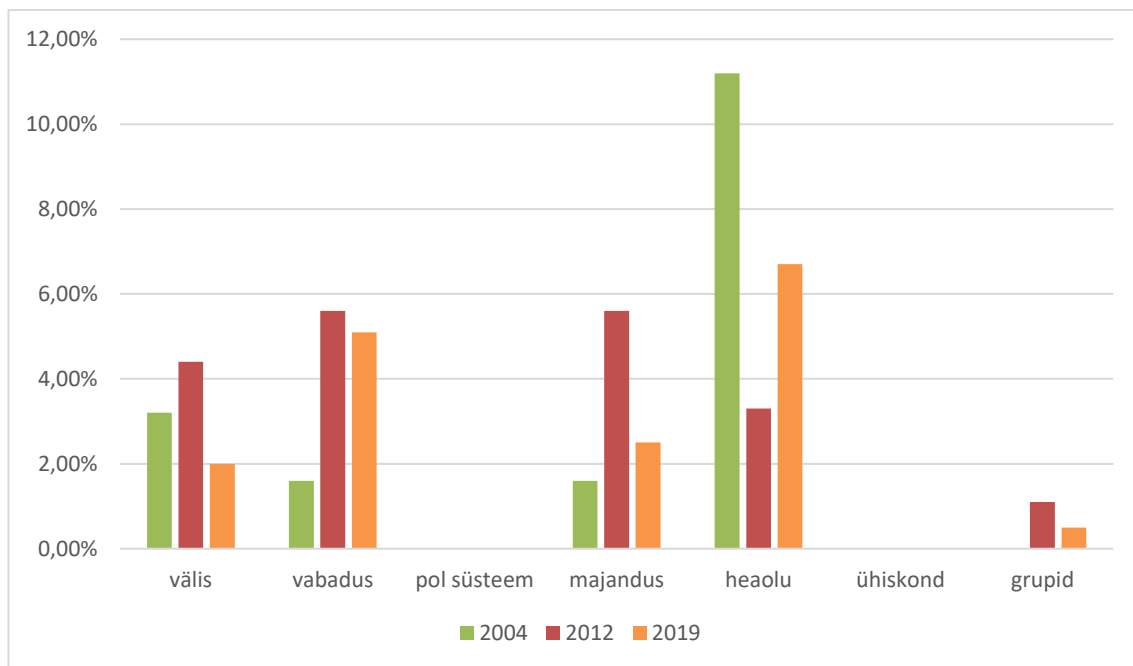
JOONIS 7. EPP manifestide parem- ja vasaklausetes osakaal (koostatud autori poolt)

Joonisel 7. on näha, et parempoolsete ja vasakpoolsete lausetes osakaalu maht on aastate jooksul vähenenud, kuigi osakaalude erinevus on muutunud. Esimene analüüsitud manifest on teistega võrreldes selgelt suurema parempoolsete lausetes osakaaluga. Teised kaks dokumenti on võrdlemisi rohkem sarnase parem-vasak lausetes esindatusega.

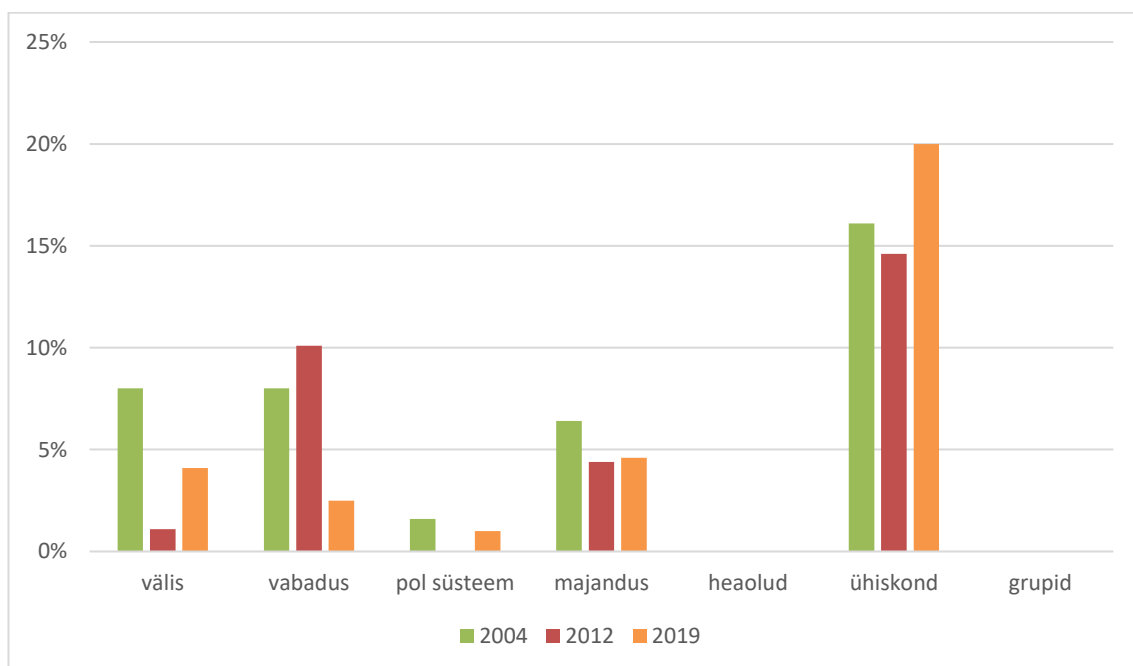
Sarnaselt Liberaalide manifestidega, on ka EPP manifestides parempoolsete ja lausetes osakaal kogu manifestist suhteliselt madal. Manifestil, mis anti välja 2004. aastal oli see protsent 51,4%, 2012 – 45,5% ja 2019 – 34,9%. Näha on, et trend on langev ja võib olla ka seotud manifesti kogumahuga. Mida suurem manifest (2009. aasta manifest oli mahukaim), seda suurem on tõenäosus, et seal kajastatakse rohkem ka teemasid, mis ei lähe parem-, ega vasakväärtuste alla

4.1.1 Euroopa Rahvapartei manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019

Joonistel 8. ja 9. tuuakse välja Euroopa Rahvapartei kolme manifesti kõikide parempoolsete ja vasakpoolsete väärtustega lausegruppide esinemine kolme aasta jooksul mil manifestid väljastati.

Joonis 8. EPP manifestid 2004-2019: parempoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Joonis 9. EPP manifestid 2004-2019: parempoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Euroopa Rahvapartei manifest 2004. aasta valimisteks oli küllaltki lühikene ja mitte suuremahuline dokument (EPP, 2004). Valimisprogramm koosnes 70-st lausest (joonis

6.) Nendest 25 olid parempoolse ja 11 vasakpoolse väärtusega. Null väärtusega lauseid oli kaheksa.

$(25-11) / 62 \times 100$ arvutus annab vastuseks **+22,5** ehk tegu on tugevalt parempoolsesse spektrisse jääva valimisprogrammiga

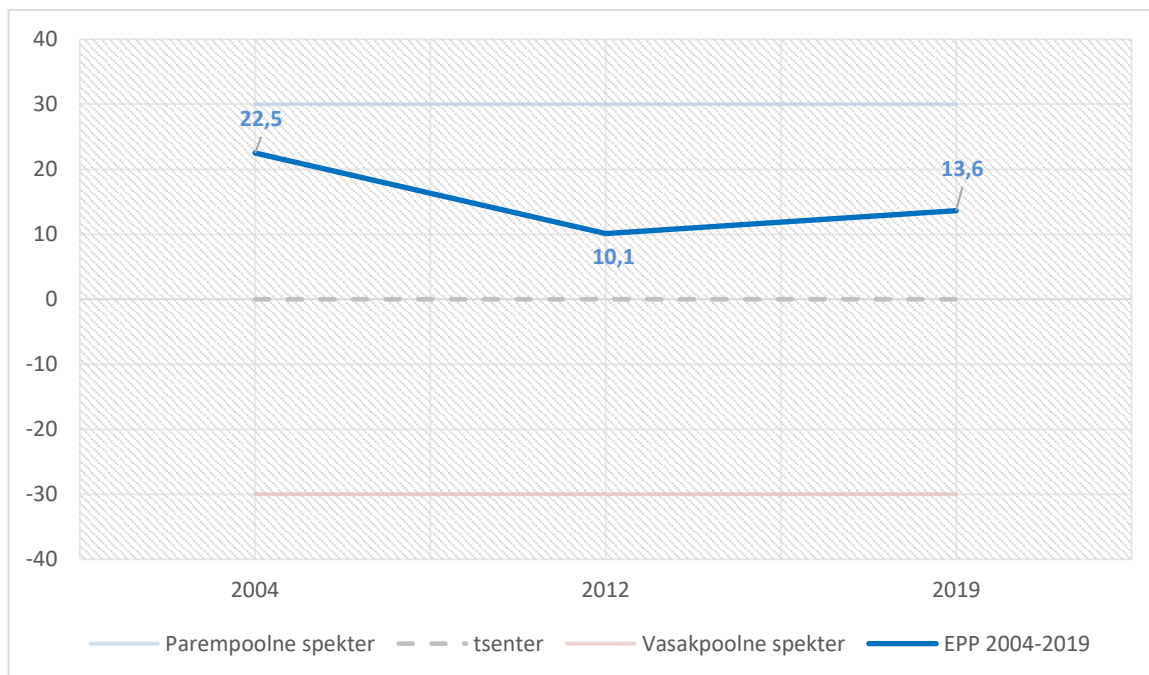
Vasakpoolsemad tunnused olid enamasti kategoorias „heaolu ja elukvaliteet“ ning osaliselt välissuhete valdkonnas (lisa 5). Tugevat parempoolsust hoidis Rahvapartei laialdaste välispoliitika, vabaduse, majanduse ning ühiskonna parempoolsete ideede kajastamisega.

EPP 2012. aasta manifest koosnes 98-st lausest. Null väärtusega lauseid (000) oli 12. vasakväärtusega lauseid 18 ja parempoolse väärtusega lauseid 27. Manifesti koguväärtuseks annab see **+10,1** ehk võrreldes eelmise manifestiga liikus EPP tsentri poole, aga domineerisid siiski paremtunnustega laused (joonis 6).

EPP 2019. aasta valimiste programm oli eelnevatest mahukam ning käsitles kõiki poliitika valdkondi rohkem süvitsi (lisa 7). Neljateist leheküljelises manifestis oli kokku 275 lauset (EPP, 2019). Nendest 63 parempoolse väärtusega ja 33 vasakpoolsega. Manifesti koguväärtus on **+13,6**, st liiguti tagasi paremale poole võrreldes 2012. aasta manifestiga. Väga kõrge osakaal oli parempoolsetel ühiskondlikel teemadel. Alamkategooriad 601 (rahvuslik eluviis: positiivne), 605 (seadus ja kord) ning 606 (kodanikumeelsus: positiivne) olid kogu programmi vältel väga tähtsal kohal (lisa 7).

4.2. Euroopa Rahvapartei parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019

Alloleval joonisel (10) on näha Euroopa Rahvapartei kolme manifesti koondväärtuste muutumist aastate jooksul.

JOONIS 10. EPP manifestid parem-vasak skaalal 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Joonise 10 põhjal saab öelda, et sarnaselt ELDR/ALDEga on EPP aastate jooksul olnud stabiilselt parem-tsentris. Kuigi 2004. aasta manifest väärtusega +22.5 oli kõigist eelvaadeldud manifestidest parempoolsem, siis EPP üldine paigutus jäi kõigi kolme manifesti jooksul parem-tsentris +10ne ja +22 vahele (joonis 10).

Põhjus, miks valimiste vaheline manifest (2012.a.) oli teistest EPP programmidest natukene rohkem lähedal tsentrile, oli see et suuremat rõhku pandi samade kodeerimistabeli järgi vasakpoolsetele väärtustele. Eriti välissuhte ja majanduse valdkonnad oli valimiste vahelises manifestis võrreldes 2004. ja 2019. aastaga rohkem esindatud (lisa 6).

Viimaste (2019) EP valimisteks koostatud manifesti puhul on näha, et EPP on peavoolu parem-tsentristlikku parteina proovinud tugevamalt imponeerida parempoolsematele valijatele, kelle häälte peale konkureeriti koos kahe EP parteigrupiga Identiteet ja Euroopa (ID) ja Euroopa Konservatiivid ja Reformistid (ECR). Pandi rõhku alamkategoriatele 605 (seadus ja kord), 601 (rahvuslik elulaad) ja 105 (sõjavägi: positiivne) mis idee poolest peaks sobima parempoolsele, ühiskonna küsimustes parempoolsele valijale. Märkimist väärib veel see, et vasakpoolsed välissuhte alamkategoriad pole EPP programmides mitte ühelgi aastal väga suurt kajastust saanud.

5. EUROOPA SOTSIALISTLIK PARTEIGRUPP

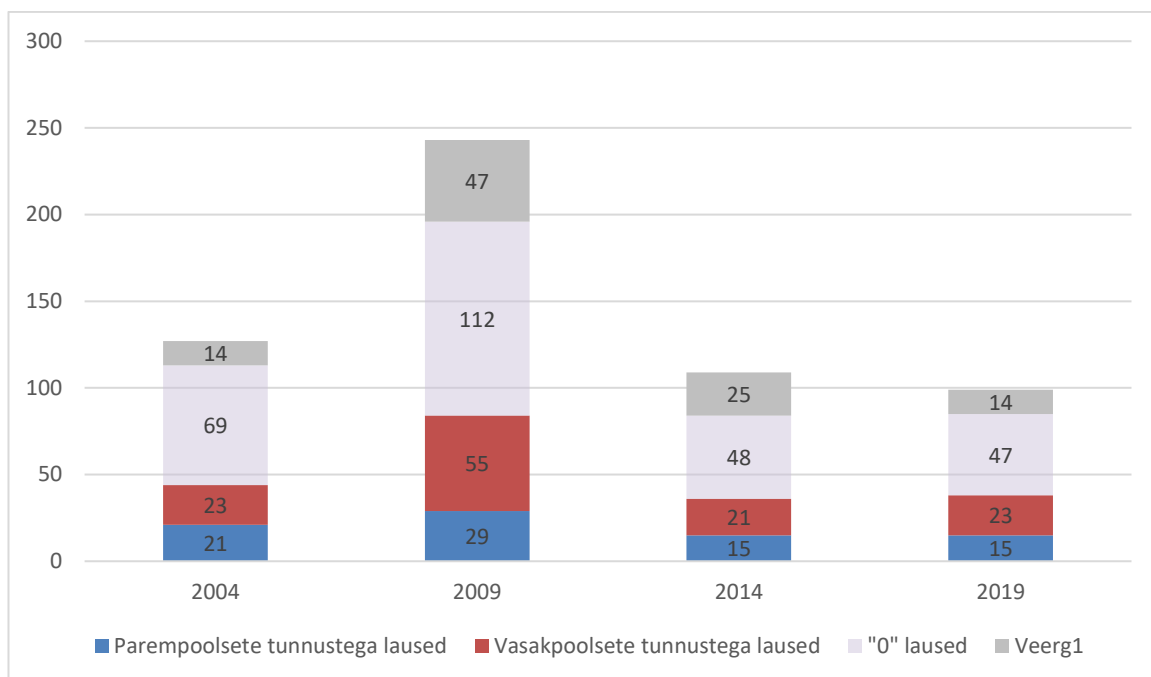
Euroopa sotsialistlik partei (PES) on erinevate nimede all tegutsenud juba alates 50ndatest. 1957. aastal ühinesid kuus euroopa sotsialistliku erakonda, et luua rühmitus „Euroopa kogukonna sotsialistlikud parteid“ (pes.eu 2, 2021). Praegusel kujul tegutseva PESi eelkäija oli 70ndate keskel loodud Euroopa Sotsialistlike Parteide Konföderatsioonile (ESPK), mille eesmärk oli ühendada erinevate riikide sotsialistlike parteide juhte, see oli pigem pealiskaudne ühendus, mis ei suutnud kunagi lõpuni organiseeruda ega anda välja ühiselt vastu võetud manifesti EP valimisteks (Ladrech, 2003, 114).

Ebaefektiivset ESPKd hakkas 1992. aastal Haagis peetud kongressi järel asendama Euroopa Sotsialistide Partei (PES). Uue nimega parteigrupp võttis eesmärgiks tuua ühe tugeva organisatoorse katuse alla kokku riiklikud sotsialistlikud parteid ja selle kaudu kujundada ühiseid hoiakuid sotsialistlike parteide seal tulemaks toime Euroopa Liidu kiirete ja rohkete muutustega (selle ajal algatati nt ühise majandus- ja rahaliiduloomise idee) (Ladrech, 2003, 116).

Nende ametlikul kodulehel seisab nende parteigrupi kirjeldusena: „Alates Euroopa Sotsialistide liikumise algusest, on meie väärtused olnud demokraatia, vabadus, võrdsus, rahu ja õigus. Need väärtused koos moodustavad meie parteigrupi moraalse kompassi, mille põhjal me proovime ehitame progressiivset ühiskonda. Meie võitluse eesmärk on tagada sotsiaalsed õigused, töökohtade loomine, finantssektori korrashoid, inimõigused ja jätkusuutlik areng üle kogu maailma“ (pes.eu 2, 2021). Praeguses Euroopa Parlamendis on PES Euroopa Rahvapartei järel suuruselt teine parteigrupp ja nende parteigrupi kuuluvad mitmed kümned erakonnad Euroopa liikmesriikidest ja väljast.

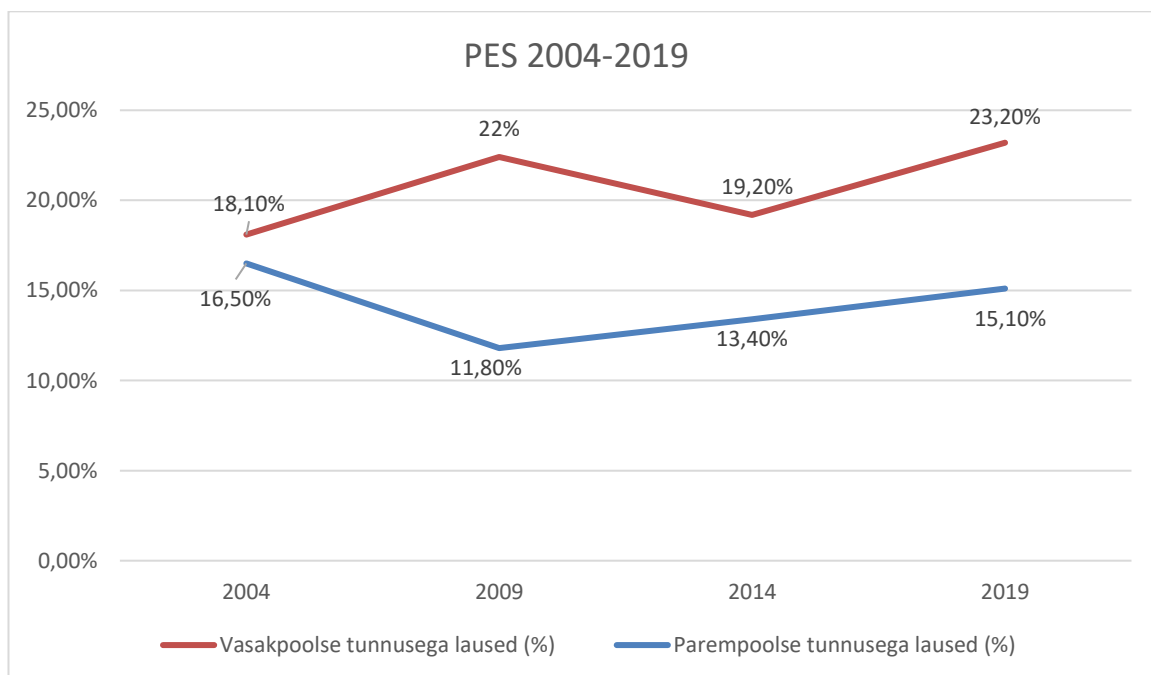
5.1. PES manifestid aastatel 2004-2019

Euroopa sotsialistliku partei neli valimismanifesti ning nende lauseline ülesehitus läbi aastate on kujutatud joonisel 11.

JOONIS 11. PES-i manifestide lauseline ülesehitus 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Nagu eelmistel uuritavatel parteigruppidel on Euroopa Sotsialistidel samuti teatav kõikumine manifestide mahtude osas, 2009. aasta dokument on silmapaistvamalt kõige mahukam 243 lausega. Teised kolm jäävad kõik sarnasesse skaalasse ehk 99 (2019 manifest) ja 127 (2004 manifest) lause vahele.

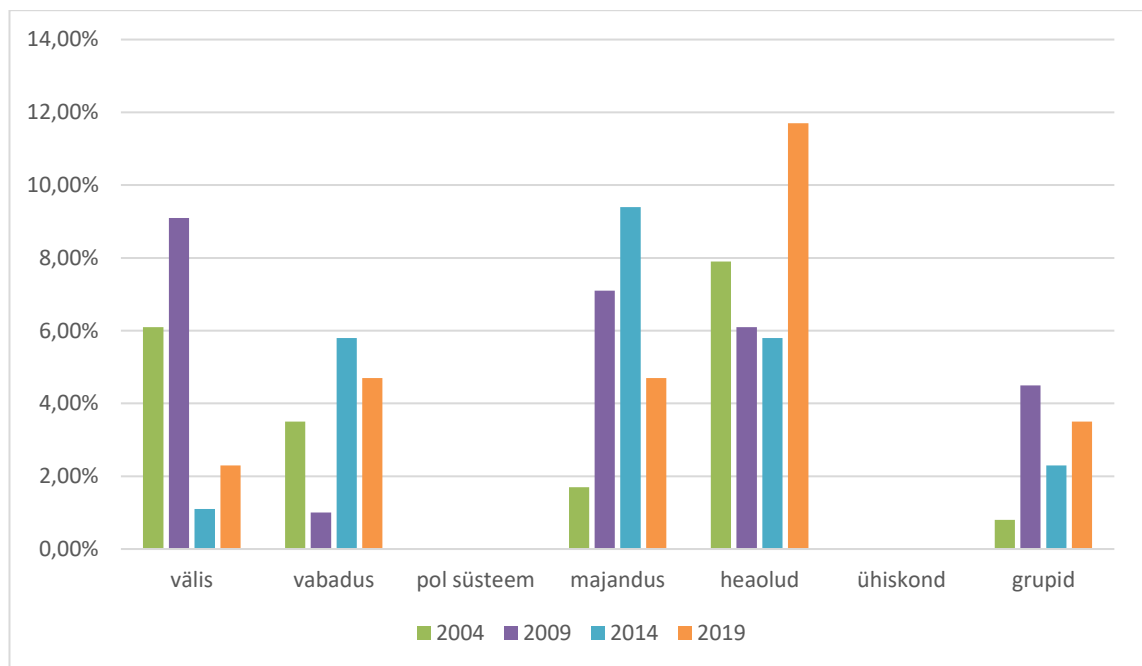

JOONIS 12. PES parem- ja vasaklausete osakaal 2004-2019 (koostatud autori poolt)

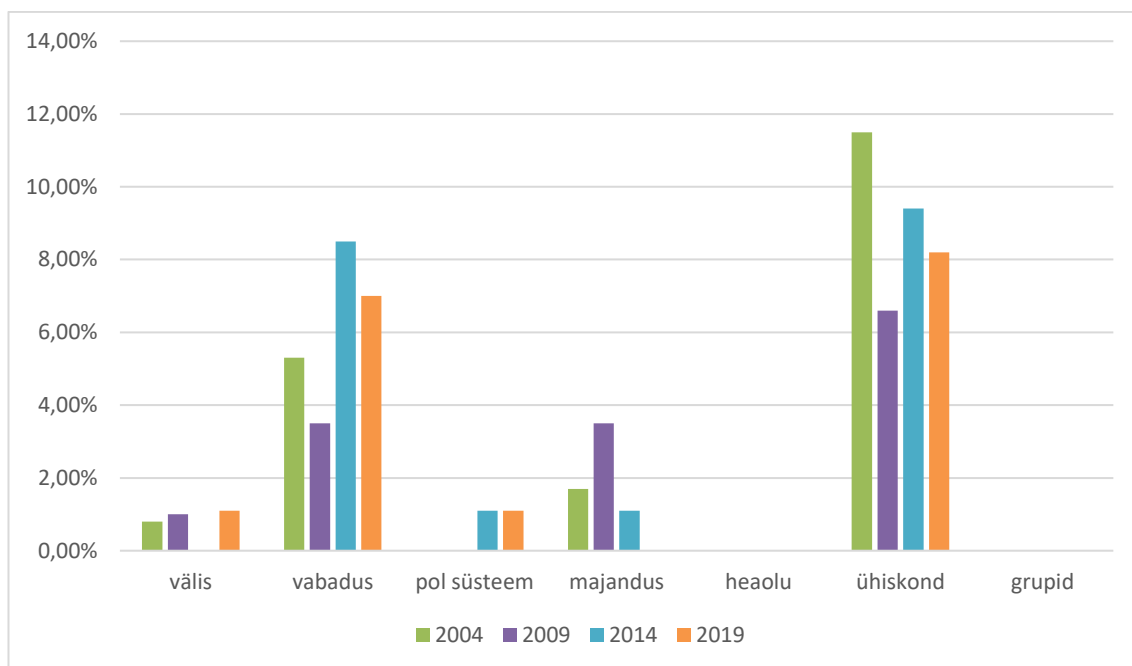
Vasak- ja parempoolsete lausete osakaalu võrdluses on näha selgelt erinevust teiste parteigruppide manifestidega. Parempoolsete lausete osakaal on läbivalt palju väiksem. Samas on nii parempoolsete, kui vasakpoolsete lausete osakaalud läbi aastate suhteliselt madalad. Mitte ühelgi aastal ei ületa vasak-, ega paremlaused 25% piiri. Siit joonistub välja üks MARPOR süsteemi – O laused, ehk laused, mis lähevad alamkategorია alla, aga ei ole ei parem, ega vasaklaused. Kõige suurema mahuga manifest (2009.a.) on ka see, kus on kõige suurem parem-vasak lausete osakaalu erinevus.

Parem + vasak lausete osakaalud nelja aasta manifestides: 2004 - 34,6%, 2009 - 33,8%, 2014 – 32,6%, 2019 – 38%.

5.1.1. Euroopa Sotsialistliku parteigrupi manifestide parem-vasakpoolsus 2004-2019

Joonis 13. PES-i manifestid 2004-2019: parempoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Joonis 14. PES-i manifestid 2004-2019: parempoolsete tunnuste esindatus (koostatud autori poolt)

Euroopa Sotsialistlike erakondade manifest 2004. aasta valimisteks oli kaheksa lehekülge pikk ja koosnes 127st lausest. Nendest null väärtusega oli 14 lauset. Parem-vasak väärtusega laused jaotusid vastavalt 21(P) ja 23(V) (joonis 11). arvutuse tulemusena saame koguväärtuseks **-1,7** ehk PES-i 2004. aasta manifest on peaaegu täielikus tsentris parem-vasak skaalal.

Poliitikavaldkondadest on kõige rohkem kajastatud heaolu ja ühiskonna alla kuuluvaid kategooriaid. Heaolud ja elukvaliteedi alamkategoriate 504 ja 506 alla kuuluvaid lauseid oli manifestis üheksa. Parempoolsetest lausetest oli rohkem kirjutatud seaduse ja korra (605) ning kodanikumeeluse (605) teemadel.

2009. aasta Sotsialistide valimisprogramm oli mahukam 2004. aasta manifestist. Minnes rohkem süviti erinevate valdkondadega nagu majandus, välissuhted ja sotsiaalsed grupid. Kogu manifesti 243st lausest 47 kvalifitseerusid 0 väärtusega lauseteks ja ülejäänud 196st lausest 55 olid vasakpoolse väärtusega ja 29 parempoolse väärtusega (joonis 11) . Kogu manifesti väärtuseks jääb seega **-13,2** ehk tugev liikumine vasakpoole võrreldes viie aasta taguse (2004) programmiga, ning võrreldes teiste (nii Liberaalide, kui ka EPP)

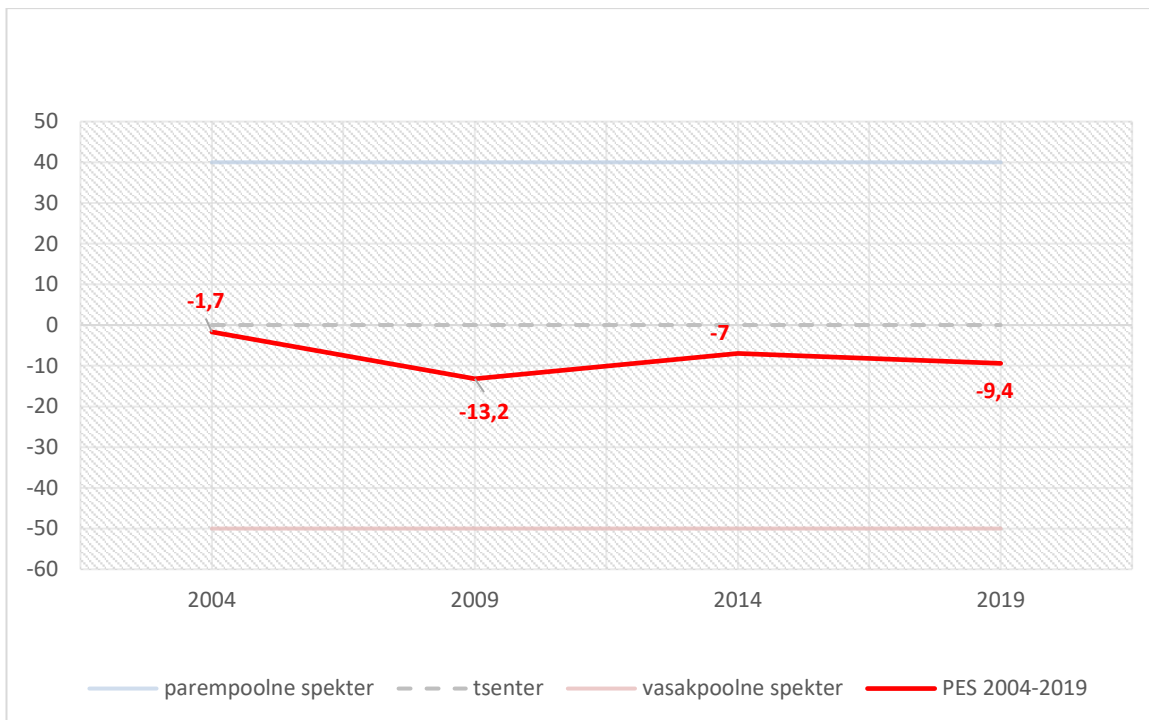
manifestidega on tegu tunduvamalt vasakpoolsema dokumendiga. Alamkategoriate osas domineerisid välissuhete ja majanduse valdkonnad (lisa 9).

PES-i 2014. aasta programm oli võrreldes eelmiste valimiste programmiga jällegi tunduvalt lühem. Sarnaselt 2004. aasta manifestiga koosnes see natuke rohkem kui sajast lausest. Täpsemalt 110 lauset, neist 25 null lauset, 221 vasakpoolset ja 15 parempoolset lauset (joonis 11). Koguväärtus **-7** näitab, et parem-vasak skaalal jääb see manifest 2009. aasta programmiga võrreldes õrnalt lähemale tsentrile.

Kõige suurema esindatusega on 2014. aasta programmis majanduse ja vabadusdemokraatia kategooria laused. Nii vasak-, kui ka parempoolset sisendit andnud vabadusdemokraatia alamkategoriaid 202 (demokraatia) ja 201 (vabadus ja inimõigused) esinesid 2014. aasta manifestis rohkem kui eelnevates PES-i valimisprogrammides (lisa 10).

PES-i 2019. aasta valimiste programm oli sarnaselt 2004 ja 2014 aasta omaga pigem lühem dokument. Neljaleheküljelise manifesti 99st lausest on 23 vasakpoolsed ja 15 parempoolsed. Seega manifesti väärtuseks tuleb **-9,4**. Sarnaselt teistele PES-i programmidele on ka viimaste Euroopa Parlamendi valimiste programm parem-vasak skaalal vasak-tsentris.

5.2. PES parem-vasak skaalal aastatel 2004-2019

JOONIS 15. PES manifestid parem-vasak skaalal 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Euroopa Sotsialistide valimisprogrammide analüüsimisel tuleb esimese asjana märkida, et võrreldes liberaalide ja Euroopa Rahvaparteiga, on nende programmid selgelt tugevama kallakuga vasakule (joonis 15). Kõige lähemale tsentrile jäi 2004. aasta valimiste programm. Selles programmis oli muidu vasakpoolsete väärtustega lausete kõrval rohkem lauseid alamkategoriatest 605 ja 606 (seadus ja kord, kodanikumeelsus: positiivne) mis andsid kogu dokumendile juurde natukene rohkem parempoolset väärtust.

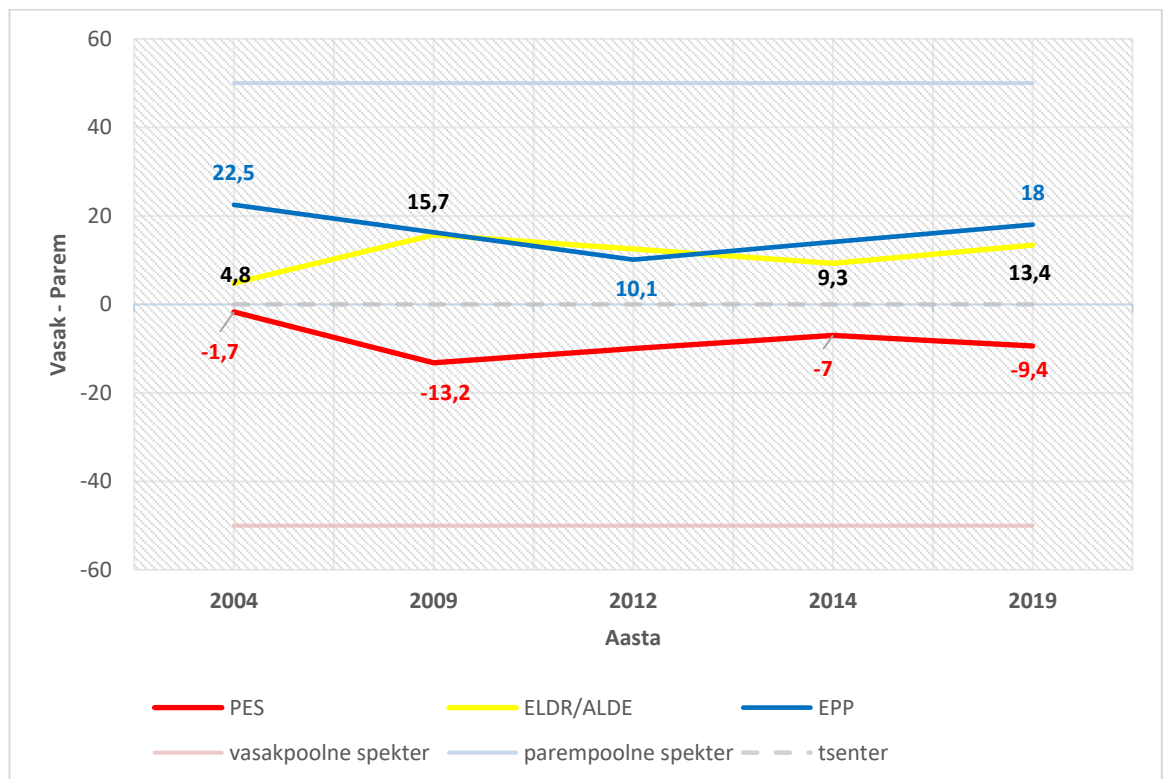
Üldine pilt PES-i valimisprogramme graafiku järgi hinnates on see, et alates aastast 2009 on parteigrupp jäänud selgemalt vasak-tsentrilisele poolele spektril. Samas nii tugevat vasakule kaldumist, nagu oli nt EPPI või Liberaalidel kaldumist paremale, PES-i programmides ei esine.

Sarnaselt kahe eelnevalt uuritud parteigrupi manifestidega jäävad ka PESi manifestid läbi aastate pigem neutraalseks, ning ei esine väga palju kõikumist poliitikaspektril. Pole vajutud liialt vasakule äärmusse, aga samas on hoitud vasakpoolsemat joont kui teised kaks EP parteigruppi.

Märgatav muutus on toimunud välissuhete kategooriate valdkonnas. Aastatel 2004 ja 2009 olid selle valdkonna laused manifestides prominentset kohal. Viimasel kahel valimistsüklil on aga välissuhete kategooria laused (nii parem- kui vasakväärtusega) valimisprogrammides märgatavalt vähem kajastust saanud (joonis 13 ja 14). See, et välissuhete kajastamine manifestides drastiliselt vähenenud on võib anda aimu sellest, et EP ühe suurima parlamendi grupi välispoliitikas on toimunud teatav muutus, aga võib ka näidata lihtsalt seda, et valijaid on viimastel valimistel proovitud tõmmata üha rohkem lokaalsetele poliitikeemadele keskendudes.

Majandusvaldkonnas on PES hoidnud üllatavalt ühest joont kõikides oma manifestides. Kõikides manifestides (va. 2004. aasta oma) on vasakpoolsete majanduslausete osakaal olnud kõrge. Majanduskategooriatest domineerib alamkategooria 408 (majanduseesmärgid).

6. ELDR/ALDE, EPP JA PES VÕRDLUS 2004-2019

JOONIS 16. ELDR/ALDE, EPP ja PES manifestid parem-vasak skaalal 2004-2019 (koostatud autori poolt)

Euroopa Liidu parlamendi kolme suurima parteigrupi manifestide analüüsile annab illustreeritud kuju üleval näha olev joonis (joonis 16).

EPP puhul on näha kolme manifesti lõikes väikeseid muudatusi paiknemises parem-vasak skaala. Kolme manifesti väärtused on aastate jooksul kõikunud. Esimene, 2004. aasta manifest oli tugevalt parempoolse kallutusega, 2012 liiguti aga rohkem parem-tsentrilise juurde ning viimastel valimistel oli EPP programm sarnaselt 2004. aasta dokumendiga tsentrilist tugevamalt paremal pool. Ainuke töös analüüsitud manifest, mis oli partei kongressi poolt vastu võetud mitte-valimiste aastal (2012.a.) oli kahe valimisaasta manifestiga võrreldes suurema vasaklause osakaaluga. Põhjus võibki olla see, et ELi parteigrupi manifest, mis pole esitatud valimisteks sai rohkem keskenduda vasakpoolsematele väärtustele nagu rahvusvahelisus, demokraatia ja heaolu riigi edendamisele – kõik poliitikakategooriad, mis annavad selles analüüsis vasakpoolset väärtust. Kuna EPP on Euroopa Parlamendi suurim ja mõjukaim parteigrupp siis on loogiline, et nende manifestide eesmärk on püüda võimalikult laiapindset valijaskonda ja pakkuda võimalikult suurele hulgale euroopameelsetele valijatel turvalist valikut.

Lisaks oli Euroopa rahvapartei manifestides tähtsal kohal parempoolse väärtusega ühiskonna küsimused. Kõigis kolmes manifestis oli rohkem kui kolmeteist protsendilise kajastusega ühiskonna temaatikal parempoolse väärtusega laused. Enamasti läksid need alamkategoriate 605 (seadus ja kord) ning 606 (kodanikumeelsus: positiivne) alla.

Euroopa liberaalide valimismanifestid on aastalt aastasse olnud samasuguse trendiga. Kõigutakse parem-tsentrismi spektril, minemata liialt kaldu paremäärmusesse, ega ka vasakule poole spektrit. Üldine mood on pigem väga tugevalt tsentrilistlik. Tundub, et Liberaalse parteigrupi eesmärk on võimalikult neutraalselt positsioonilt astuda kahe suurema partei kandadele ja kasvatada valijaskonda minemata selleks kummasegi äärmusse. Läbi aastate on kõige tähtsamal kohal olnud majandusvaldkonna küsimused. Kusjuures majandusküsimustes jäädakse üldiselt pigem tsentrisse. Kajastatakse nii vasakpoolseid kui ka parempoolseid ideid (joonis 3 ja 4).

Euroopa Sotsialistide parteigrupi manifestid, nagu juba mainitud, erinesid paigutuse poolest Euroopa Rahvaparteist ja liberaalide parteigrupist. Nende kõige tsentrilikum valimisplatvorm (2004.a.) oli parem-vasak skaalal väärtusega **-1,7**. Ülejäänud

dokumendid jäävad parem-vasak skaalal pigem vasak-tsentrisse. Sotsialistide manifestides oli palju lauseid pühendatud ühiskonna, heaolu ning vabadus-demokraatia valdkonna lausete peale. Majandustemaatikas, kus EPP ja liberaalide grupp andis suhteliselt võrdselt pinda nii parem-, kui vasakalusetele, erines PES teistest parteigruppidest sellega, et vasakpoolsete tunnustega majanduslaused olid oluliselt suurema osakaaluga kui paremlaused.

Manifestide väärtuste kõikumiste vahed olid samuti aastate jooksul erinevad. Liberaalide manifestid jäid vahemikku 4,8st kuni 15,7ni, see tähendab 10,9 punktilist kõikumist kõige vasakpoolsema ja kõige parempoolsema manifesti vahel. Samad näitajad EPPI olid 10,1 ja 22,5 ehk kõige vasakpoolsema manifesti (2012. aasta oma mis oli valimiste vahel vastu võetud programm) ja kõige parempoolsema (2019.a.) suurim muutlikus parem-vasak skaalal toimus 12,4 punkti punkti väärtuses. POSi manifestide väärtuste suurimaks vaheks jäi 2004. ja 2009. aasta programmide vahel. Kõige lähemal tsentrile oli 2004. aasta programm väärtusega -1,7 ja kõige vasakpoolsem manifest oli aastal 2009 – selle manifesti väärtuseks sai -13,2. See tähendab, et muutumine toimus 11,5 punkti väärtuses.

Joonist 16. on näha veel seda, et 2004. ja 2019. aasta vahel pole toimunud suurt kaugenemist erinevate parteigruppide vahel. Kõikide parteigruppide manifestid olid suurt pilti vaadates pigem sarnases liikumises, ei toimunud muutust, kus nt üks parteigrupp oleks nelja valimistsükli vältel teistest tugevalt paremale või vasakule spektri poolele liikunud.

Parteigruppide lauseliste ülesehituste joonistelt (joonised 1, 6 ja 11) näeme aga seda, et väga palju lauseid mis läksid mõne alamkategoriatena alla jäid parem-vasak väärtuse arvutamisel peaaegu kõrvale. O laused küll olid osad valemist, millega parem-vasak väärtust arvutati, aga alamkategoriatena, mis ei jäänud Budge'i välja pakutud tabeli (tabel 2) 26-e alamkategoriatena alla need otseselt mõju parem-vasak väärtuse arvutamisele ei andnud. Keskmise „O“ kategooria lausete osakaal avaldatud manifestide lausete koguarvust parteigruppide lõikes: Euroopa Liberaalid – 44%, Euroopa Rahvapartei – 41% ja Euroopa Sotsialistlik partei – 47,5%. See tähendab, et ca 44% kõikidest lausetest läksid mõne poliitikavaldkonna alamkategoriatena alla, aga jäid Tabelisse 2. mitte mahtumise tõttu parem-vasak väärtuse arvutamisel neutraalse väärtusega lauseteks.

„O“ kategooria lausete kõrge osakaal tähendab seda, et parem-vasak laused ei omanud manifestides niivõrd suurt osakaalu. Kolme parteigrupi manifestide keskmine P-V lausete osakaal läbi aastate: Euroopa liberaalid – 38,5%, Euroopa Rahvapartei – 43,9%, Euroopa Sotsialistlik partei – 34,7%. Ainult EPP manifestides oli parem-vasak väärtust andvate lausete osakaal keskmiselt üle 40%. See on selge märk sellest, et manifestides kirjutatakse üha väga palju probleemidest mis ei lähe vasak- ega paremkategooria alla, aga ka seda, et paljud lausekategooriad lihtsalt ei sobitu praegu kasutuses olevasse V-P väärtuse arvutamise tabelisse.

Autor leiab, et 56-st alamkategooriast ainult 26-e kasutamine on küll efektiivne meetod parem-vasak väärtuste andmiseks poliitilistele dokumentidele, kuid teatud tingimustel ja hea teoreetilise põhjenduse korral oleks võimalik 26-e parem-vasak tunnuse asemel kasutada mõnevõrra rohkem alamkategooriaid, et maksimeerida manifestide analüüsi täpsust.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö raames uuriti kolme Euroopa Parlamendi parteigrupi ja nende valimiste programme ja manifeste. Töö peamine eesmärk oli vaadelda, kuidas on manifestid muutunud parem-vasak skaala väärtuses aastatel 2004 kuni 2019 ning milliseid poliitikavaldkondi erinevad parteigrupid oma manifestid kajastanud on. Analüüsiks valitud parteigrupid olid Euroopa Rahvapartei, Euroopa Liberaalide parteigrupp ja Euroopa Sotsialistlik partei. Töö esimeses osas analüüsiti parteigruppide manifestid kasutades kodeerimistabelit ning anti neile väärtus parem-vasak skaalal vahemikus -100 (absoluutne vasakpoolsus) kuni 100 (absoluutne parempoolsus). Iga parteigrupi puhul oli näha, et läbi aastate toimus poliitiline kõikumine ja erinevad manifestid olid läbi aastate osaliselt muutlike väärtustega. Kui EPP ja Liberaalide parteigruppide manifestid olid parem-vasak skaalal pigem parem-tsentristlikud, siis PESi valimisprogrammid olid vastupidiselt läbi nelja valimisperioodi tsentrist vasakul või tsentrile väga lähedal.

Lisaks paigutamisele parem-vasak skaalal analüüsiti iga parteigrupi välja pandud manifeste sisulise ülesehituse poolest. Selleks kasutati (tabel 1) kodeerimistabeli poliitikavaldkondasid ja nende alamkategooriaid. Erinevate parteigruppide manifestides

oli läbi aastate erinevalt esindatud kogu tabeli kategooriad ja alamkategooriad. Analüüsi tulemusena joonistusid välja mõningad seosed parteigruppide eripärasuste vahel. Sotsialistliku parteigrupi manifestides oli teistest valdkondadest tähtsamal kohal vasakpoolsed majandusväärtused ning ühiskondliku heaolu valdkond. Liberaalide programmides oli näha, et suuremat rolli kandis samuti majanduskategooria, aga ka vabadust ja demokraatiat käsitlevad alamkategooriad. Euroopa Rahvapartei aga kajastas rohkem parempoolse väärtusega ühiskondlike teemasid.

Analüüsitud manifestid olid kõik koostatud laiapindselt ning kõik analüüsitavad dokumendid sisaldasid lauseid igast (tabelis 1) väljatoodud seitsme poliitikavaldkonna alamkategooriast.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Budge I. (2013). „The Standard Right-Left Scale“ . Essex University (2013)
- Cellini, J. (2018). „The Idea of Europe at the Origins of the European People’s Party. The Making of the European Manifesto and of the EPP’s Political Programme“. *Journal of European Integration History*, 24(1), 79–94.
- Hix S, Kreppel A, Noury A. (2003)„The Party System in the European Parliament: Collusive or Competitive?“. *JCMS* (2003); 41(2), 309-331
- Ladrech, R. (2003). „The Party of European Socialists: Networking Europe’s Social Democrats“. *Journal of Policy History*, 15(1), 113–129
- McElroy G, Benoit, K.(2007). „Party Groups and Policy Positions in the European Parliament“. *Party Politics*, 13(1), 5-28
- Mikhaylov, S., Laver, M., & Benoit, K. R. (2012). Coder Reliability and Misclassification in the Human Coding of Party Manifestos. *Political Analysis*, 20(1), 78–91.
- Zulianello, M. (2013). Analysing party competition through the comparative manifesto data: some theoretical and methodological considerations. *Quality & Quantity*, 48(3), 1723–1737
- Werner, A., Laceywell O., & Volkens, A. (2014). „Handbook 2014 version 5“
- Manifesto-project. (2021). <https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents/information> (külastatud 30.04.2021).
- ALDE. (2021). https://www.aldeparty.eu/about_alde (külastatud 25.01.2021)
- ALDE 2. (2021). [Manifestos at ALDE Party](#) (külastatud 25.01.2021)
- ALDE manifesto 2014 elections (2013)
https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/aldeparty/pages/1959/attachments/original/1596050894/2014_manifesto_-_a_europe_that_works.pdf?1596050894 (külastatud 01.02.2021)

- ALDE manifesto 2019 elections. (2018)
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/aldeparty/pages/1589/attachments/original/1594138326/2019_freedom_opportunity_prosperity_the_liberal_vision_for_the_future_of_europe_0.pdf?1594138326 (külastatud 01.02.2021)
- Aldeparty.eu (2021)
https://www.aldeparty.eu/from_1976_to_2019_alde_party_history_in_milestones
(külastatud 25.01.2021)
- ELDR manifesto 2004 elections (2003)
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/aldeparty/pages/1961/attachments/original/1596051338/2004_eldr_manifesto_for_european_parliament_elections.pdf?1596051338
(külastatud 01.02.2021)
- ELDR manifesto 2009 elections (2008)
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/aldeparty/pages/1960/attachments/original/1596051206/2009_manifesto_-_european_liberals_top_15_for_ep_elections.pdf?1596051206 (külastatud 01.02.2021)
- EPP manifesto 2004 elections. (2004).
https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=c8a52a19-b471-1ccd-0597-cf4cca5154b4&groupId=252038 (külastatud 01.02.2021)
- EPP manifesto 2014 elections. (2014). <https://www.epp.eu/papers/epp-elections-manifesto-2014/> (külastatud 01.02.2021)
- EPP manifesto 2019 elections. (2019). <https://www.epp.eu/papers/epp-manifesto>
(külastatud 01.02.2021)
- EPP.eu. (2021). <https://www.epp.eu/who-we-are#timeline> (külastatud 01.02.2021)
- Epp.eu (2019). <https://old.epp.eu/about-us/history/> (külastatud 01.02.2021)
- Eppgroup.eu 2. (2021). <https://www.eppgroup.eu/what-we-stand-for/our-priorities>
(külastatud 01.02.2021)
- Eppgroup.eu. (2021) <https://www.eppgroup.eu/about-us/history> (külastatud 01.02.2021)

Euparl.eu 2. (2021) <https://www.europarl.europa.eu/news/en/faq/1/what-are-political-groups-and-how-are-they-formed> (külastatud 01.02.2021)

Euparl.eu 3. (2021). <https://www.europarl.europa.eu/portal/en> (külastatud 01.02.2021)

Euparl.eu <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/11/the-european-parliament-historical-background> (külastatud 25.01.2021)

PES manifesto 2004 elections. (2004).
https://www.pes.eu/export/sites/default/.galleries/Documents-gallery/Old-documents/Manifesto_2004_EN.pdf_2063069299.pdf (külastatud 12.02.2021)

PES manifesto 2009 elections. (2009).
http://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/partyofeuropeansocialists/pages/103/attachments/original/1393204854/PES_Manifest_260109_EN.pdf?1393204854 (külastatud 12.02.2021)

PES manifesto 2014 elections. (2014).
https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/partyofeuropeansocialists/pages/1/attachments/original/1397230958/110001306_PES_Manifesto_UK.pdf?1397230958 (külastatud 12.02.2021)

PES manifesto 2019 elections. (2019).
https://www.pes.eu/export/sites/default/.galleries/Documents-gallery/PES-Manifesto-2019_EN.pdf_2063069299.pdf (külastatud 12.02.2021)

Pes.eu. (2021) <https://www.pes.eu/en/about-us/history/> (külastatud 02.02.2021)

Pes.eu 2. (2021). <https://www.pes.eu/en/about-us/our-values/> (külastatud 02.02.2021)

Pes.eu 3. (2021). <https://www.pes.eu/en/about-us/history/> (külastatud 02.02.2021)

LISAD

Lisa 1. ELDR 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *ELDR manifesto 2004 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (63)	Parempoolsed tunnused (78)
Välissuhted* - 105 (2), 106 (2), 107 (5)	välissuhted - 104 (6)
Vabadus ja demokraatia - 202 (7)	Vabadus ja demokraatia – 201 (15), 203 (9)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem – 305 (3)
Majandus – 403 (5), 404 (19), 406 (3), 412 (2)	Majandus – 401 (28), 402 (4), 407 (2)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (4), 506 (13)	Heaolu ja elukvaliteet –
Ühiskond –	Ühiskond – 605 (7), 606 (4)
Sotsiaalgrupid – 701 (1)	Sotsiaalgrupid –

*Alamkategooria number (mitu korda seda manifestis esines)

Lisa 2. ELDR 2009.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *ELDR manifesto 2009 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (7)	Parempoolsed tunnused (13)
Välissuhted –	välissuhted – 104 (2)
Vabadus ja demokraatia – 202 (1)	Vabadus ja demokraatia – 201 (3)
Poliitiline süsteem -	Poliitiline süsteem –
Majandus – 403 (1), 404 (4)	Majandus – 401 (2), 402 (1), 407 (2)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (1)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond -	Ühiskond – 605 (3)
Sotsiaalgrupid -	Sotsiaalgrupid-

Lisa 3. ALDE 2014.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *ALDE manifesto 2014 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (19)	Parempoolsed tunnused (29)
Välissuhted – 107 (2)	välissuhted -
Vabadus ja demokraatia – 202 (4)	Vabadus ja demokraatia – 201 (7)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem –
Majandus – 404 (8)	Majandus – 401 (8), 402 (5), 407 (1)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (1), 506 (4)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond -	Ühiskond – 601 (1), 605 (7)
Sotsiaalgrupid –	Sotsiaalgrupid –

Lisa 4. ALDE 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autorid poolt
ALDE manifesto 2019 elections põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (26)	Parempoolsed tunnused (61)
Välissuhted – 105 (1), 106 (1), 107 (7)	välissuhted - 104 (4)
Vabadus ja demokraatia 202 (1)	Vabadus ja demokraatia – 201 (15), 203 (1)
Poliitiline süsteem -	Poliitiline süsteem –
Majandus - 403 (1), 404 (7), 412 (3)	Majandus – 401 (11), 402 (2), 407 (6)
Heaolu ja elukvaliteet - 506 (4)	Heaolu ja elukvaliteet –
Ühiskond -	Ühiskond – 601 (1), 603 (2), 605 (14), 606 (5)
Sotsiaalgrupid – 701 (1),	Sotsiaalgrupid -

Lisa 5. EPP 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *EPP manifesto 2004 elections* Põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (11)	Parempoolsed tunnused (25)
Välissuhted – 107 (2)	välissuhted – 104 (5)
Vabadus ja demokraatia – 202 (1)	Vabadus ja demokraatia – 201 (5)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem – 305 (1)
Majandus – 406 (1)	Majandus – 401 (4)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (1), 506 (6)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond –	Ühiskond – 601 (3), 605 (5), 606 (2)
Sotsiaalgrupid –	Sotsiaalgrupid –

Lisa 6. EPP 2012.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *EPP manifesto 2012 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (18)	Parempoolsed tunnused (27)
Välissuhted – 107 (4)	välissuhted – 104 (1)
Vabadus ja demokraatia – 202 (5)	Vabadus ja demokraatia – 201 (6), 203 (3)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem –
Majandus – 403 (1), 404 (3), 412 (1)	Majandus – 401 (3), 414 (1)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (1), 506 (2)	Heaolu ja elukvaliteet –
Ühiskond -	Ühiskond – 601 (4), 603 (2), 605 (3), 606 (4)
Sotsiaalgrupid – 701 (1)	Sotsiaalgrupid -

Lisa 7. EPP 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *EPP manifesti 2019 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (33)	Parempoolsed tunnused (63)
Välissuhted – 103 (2), 105 (1), 106 (1),	välissuhted – 104 (8)
Vabadus ja demokraatia – 202 (10)	Vabadus ja demokraatia – 201 (5)
Poliitiline süsteem -	Poliitiline süsteem – 305 (2)
Majandus – 404 (3), 406 (2)	Majandus – 401 (5), 402 (4)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (9), 506 (4)	Heaolu ja elukvaliteet –
Ühiskond –	Ühiskond – 601 (14), 603 (3) 605 (14), 606 (8)
Sotsiaalgrupid – 701 (1)	Sotsiaalgrupid –

Lisa 8. PES 2004.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *PES manifesto 2004 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (23)	Parempoolsed tunnused (21)
Välissuhted – 106 (2), 107 (5)	välissuhted – 104 (1)
Vabadus ja demokraatia – 202 (4)	Vabadus ja demokraatia – 201 (3), 203 (3)
Poliitiline süsteem -	Poliitiline süsteem –
Majandus – 404 (2)	Majandus – 401 (2)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (6), 506 (3)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond –	Ühiskond – 605 (7), 606 (5)
Sotsiaalgrupid – 701 (1)	Sotsiaalgrupid –

Lisa 9. PES 2009.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *PES manifesto 2009 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (55)	Parempoolsed tunnused (29)
Välissuhted – 106 (7) 107 (11)	välissuhted - 104 (2)
Vabadus ja demokraatia - 202 (2)	Vabadus ja demokraatia – 201 (7)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem –
Majandus – 404 (10), 412 (3), 413 (1)	Majandus – 401 (4), 402 (2), 407 (1)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (8), 506 (4)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond -	Ühiskond – 605 (6), 606 (7)
Sotsiaalgrupid – 701 (9)	Sotsiaalgrupid –

Lisa 10. PES 2014.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *PES manifesto 2014 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (21)	Parempoolsed tunnused (15)
Välissuhted – 107 (1)	välissuhted -
Vabadus ja demokraatia – 202 (5)	Vabadus ja demokraatia – 201 (5)
Poliitiline süsteem -	Poliitiline süsteem – 305 (1)
Majandus – 403 (5), 404 (1), 406 (1), 413 (1)	Majandus – 401 (1)
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (4), 506 (1)	Heaolu ja elukvaliteet -
Ühiskond – -	Ühiskond – 603 (2), 605 (2), 606 (4)
Sotsiaalgrupid – 701 (2)	-

Lisa 11. PES 2019.a. manifesti parem-vasak tunnused (koostatud autori poolt, *PES manifesto 2019 elections* põhjal)

Vasakpoolsed tunnused (23)	Parempoolsed tunnused (15)
Välissuhted – 107 (2)	välissuhted – 104 (1)
Vabadus ja demokraatia – 202 (4)	Vabadus ja demokraatia – 201 (6)
Poliitiline süsteem –	Poliitiline süsteem – 305 (1)
Majandus – 403 (2), 404 (2)	Majandus –
Heaolu ja elukvaliteet – 504 (6), 506 (4)	Heaolu ja elukvaliteet –
Ühiskond –	Ühiskond – 605 (2), 606 (5)
Sotsiaalgrupid – 701 (3)	Sotsiaalgrupid –

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

_____
_____
_____

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi

DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Siim Umerov

15.05.2021